19e JAARGANG No. 9

15 NOVEMBER 1974 — f 1,75

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

(Foto: Rogier)

BIJ DE VOORPLAAT

NIET ALLES IS VERANDERD

Herkent u deze foto? Elke rechtgeaarde Bataviaan zal daarop bevestigend antwoorden en een niet gering aantal bezoekers "uit de provincie" van de hoofdstad eveneens. En voor wie het niet mocht weten: dit is de befaamde "kouwe hoek" aan het eind van Pasar Baroe, bij de kruising van deze fameuze winkelstraat en Sawah Besar. Dit is een recente foto, maar de situatie is ook voor wie er in vele jaren niet geweest is volkomen herkenbaar. De foto is kennelijk genomen van het dak van de Globe-bioscoop om de hoek.

Er is veel veranderd in het nieuwe Indonesië, maar gelukkig niet alles. Zo bijvoorbeeld de "kouwe hoek" het voor het oude Indië èn voor het jonge Indonesië zo karakteristieke verzamelpunt van piepkleine tokotjes en gezellige eettentjes, waar het goed toeven was na het winkelen op Pasar Baroe of bij het bijwonen van een voorstelling in de Globe. Of zo maar, om een hapje te eten of een ijsje te consumeren. Het is een feest te zien, dat er blijkbaar niets is veranderd in dit door de jaren heen zo plezierige hoekje van Jakarta. Wie na vele jaren weer eens die kant opgaat zal zich bij een bezoek aan de "kouwe hoek" weer in het oude Indië wanen. Wanneer het heimwee naar de "goeje oude tijd" hem of haar mocht overvallen kan de bezoeker of bezoekster zich gelijk troosten met de keus uit duizend-en-een gerechten of versnaperingen die nog net zo smaken "als toen froeher".

En als hij behoefte mocht hebben aan Djamoe Tjap Portret Njonja Meneer weet hij of zij nu meteen het adres......

JHR.

WEET U HET OOK NOG?

Een goede indonesische vriend van Tong Tong, zeeman die tussen Europa en Indonesië pendelt, schreef ons in antwoord op onze goede wensen ter gelegenheid van Lebaran het volgende:

> "Van harte dank voor Uw goede wensen voor de Hari Raya, heb inderdaad de Lebaran inmiddels thuis kunnen vieren. Grote vreugde bij de kinderen natuurlijk. En ondanks de dure tijd, en het gevoel van zuur verdiend geld te verbranden, toch niet opgekund tegen het verzoek van de kinderen om petasan en dergelijk spul te kopen. Och, dan denk ik aan mijn eigen tijd, vroeger op Kwitang.
>
> Wat hebben wij toen afgestoken! Misschien waren er niet-Islamieten die in hun binnenste ons verwenst hebben, als de hele nacht door de bedoeg geslagen werd, en de knallen van de mercons niet van de lucht waren. Herinnert U het zich nog, dat op de eerste Lebarandag, al de kinderen uit de kampong op hun paasbest (of eigenlijk op zijn lebaranbest) de straat op gingen, om bij de buren op bezoek te komen? Hoe later op de dag hoe bleker ze werden, omdat zij zich hadden overeten! Wat hadden wij een pret, als zij tegen de middag hun schoenen uittrokken, omdat zij niet gewend waren op schoenen te lopen! Toen gingen wij nog op de fiets om de familie op te zoeken, Jakarta leek toen niet zo groot. Van Kwitang naar Petojo en dan weer naar Mr. Cornelis. Er is nu veel veranderd, men gaat nu per auto of per bus bezoeken afleggen."

Herinnert u het zich ook nog? Is er tenslotte wel zo heel veel veranderd?

SPOKEN BIJ DAGLICHT

In Tong Tong van 1 sept. publiceerden wij een korte aankondiging van de verschijning van de nederlandse vertaling van "My life among the headhunters". Wyn Sargent, de amerikaanse journaliste die dit boek op haar naam heeft staan, leefde enige tijd onder de Dajaks van West-Borneo. Zij heeft heel wat kritiek op de toestanden die zij daar aantrof; zij zegt dat er honger wordt geleden en dat de medische voorzieningen onvoldoende zijn. Zij heeft na haar terugkeer een fonds in het leven geroepen dat ten doel heeft steun te verlenen aan het gebied dat zij bezocht

Nu schrijft ons naar aanleiding van onze aankondiging de heer F. Cramer, die in de nederlandse tijd vier jaar in dit gebied werkzaam is geweest ons een brief, waaruit kan blijken dat in de periode van zijn werkzaamheid daar er zomin honger werd geleden als een tekort in de gezondheidszorg optrad. Hij is de man die er geweest is en wij geloven hem onvoorwaardelijk. De briefschrijver intussen trekt daaruit een andere dan de voor de hand liggende conclusie, namelijk dat sindsdien de omstandigheden veranderd kunnen zijn: tussen zijn aanwezigheid daar en die van Wyn Sargent liggen enige tientallen jaren. Hij wil "asjeblieft geen steun van de USA, zoals in Zuid-Vietnam". Wij ook niet. "Wilt u het nu door de USA laten doen, zoals in Chili?" Neen, dat willen wij bepaald niet. Ziet de heer Cramer geen spoken bij daglicht? Voor zover ons bekend is Wyn Sargent geen agente van de CIA.

JHR

tong tong

Opgericht en geleid door TJALIE ROBINSON (1911 - 1974)

ONAFH. IND. TIJDSCHR. — 19e JAARG. No. 9
Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070 - 54.55.00/54.55.01 - Postgiro 6685 of A.B.N. Den Haag Rek. No. 51.56.15.730.
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie: L. Ducelle
Administratie: Th. M. A. Scheulderman
Redactie: J. H. Ritman, Ch. J. A. Manders, Rogier, G. H. Bartman.

Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand Prijs per nummer *f* 1,75. Abt. Nederl. (en E.E.G.-landen behalve Engeland) kwart. *f* 9,75, halfj. *f* 19,50; jaar *f* 39,—. Abt. Europa: jaar *f* 39,—. **Buiten Europa:** jaar *f* 47,—. (zeepost)
Abt. (per jaar en per luchtpost): Australië en Nw. Zeeland *f* 83,—; Indonesië *f* 68,—; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 68,—; Canada en Ver. Staten *f* 58,—; Maleisië, Singapore en India *f* 68,— Suriname en Antillen *f* 58,—.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD

ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN

HOTEL "DE RUITER" — HOUTHEM
bij Valkenburg (Z.L.), St. Gerlach 43
tel. 04406 - 4 03 18, met ingang van 28 Maart.

- Riant uitzicht op het Geuldal
- doet denken aan de mooie rustige omgeving van de Preanger
- Zeer geschikt voor diegenen die op medisch advies een rustkuur moeten ondergaan
- Met dieet-patienten wordt rekening gehouden

Alle kamers centraal verwarmd en voorzien van warm en koud stromend water.
Prijzen per persoon en per dag; incl. bediening en B.T.W. Logies met ontbijt *f* 16,— p.p.p.d. Half pension *f* 23,— p.p.p.d. Kamer met douche en toilet, logies met ontbijt *f* 20,— p.p.p.d. Kamer met douche en toilet, half pension *f* 28,— p.p.p.d.

TJALIE ROBINSON

Herdenkingstegel
***f* 10,— plus *f* 2,— porto**

Willen zij die de tegel bestelden, hem alsnog afhalen of over de post laten bezorgen? De voorraad is bijna op, er komt geen tweede uitgave.

ZOETE LIEVE GERRITJE

Laat U zich niet misleiden door deze olijke titel, want het verhaal dat hier volgt is allesbehalve aardig. We willen het namelijk eens hebben over het per "cheque betalen". Een cheque die wij bij onze Bank moeten verzilveren. Kijkt U eens naar dit rekensommetje:
Een abonnee in Canada bestelde bij ons een boek en sloot een cheque in van Can. $ 10,— ter dekking van het verschuldigde bedrag ad. *f* 27,—.

1. de betrokken bank in Canada hield aan provisiekosten een bedrag van $ 1,— in, zodat overgemaakt werd Can. $ 9,—.
2. de bank in Nederland vergoedt tegen een koers van *f* 2,72 = *f* 24,50 en trekt af

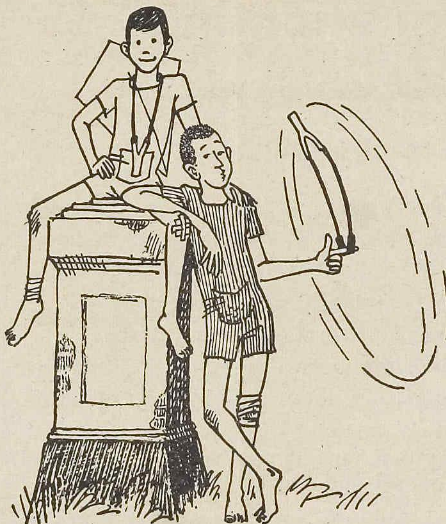
transfer-prov,	*f* 5,—	
incassokosten	*f* 4,50	*f* 9,50
zodat voor Tong Tong overblijft		*f* 15,—
= Can $ 5,50		

Een verlies van 45%. Opgeslokt door de banken!

Vindt U dit erg? Wij ook. Daarom moeten we anders doen voortaan. Wilt U, klanten in het buitenland ons in de toekomst geen cheques meer sturen (tenzij U een tientje extra over heeft voor het gemak), maar betalen, door via Uw bank te laten overmaken op onze rekening van de Alg. Bank Nederland no. 51.56.15.730 PLUS *f* 5,— bankprovisie. Met natuurlijk vermelding van de reden van betaling. Dus *f* 27,— wordt *f* 32,—. Dat is dan nòg wel veel, maar in ieder geval niet zo schandalig als die *f* 9,50. En voor Tong-Tong geen nadeel. We hebben er tot nog toe niets van gezegd, maar het kon toch echt niet langer.
Daarom riepen we wat de abonnementsbetalingen betreft, de hulp in van Roy Steevensz. U kunt aan hem wel per cheque betalen. Roy verzamelt alle binnengekomen betalingen en zendt ons een collectief bedrag met de specificatie. Dat kost ons maar één maal bankprovisie.
Zo zit dat met die cheques op de Bank en de Zoete lieve Gerritjes (U en wij) die het allemaal moeten betalen!

Als U per giro bestelt, stuur de giro dan oningevuld naar Tong-Tong. U krijgt de afrekening bij uw bestelling. Toko en Boekhandel Tong-Tong, Prins Mauritslaan 36, Den Haag. giro 6685.

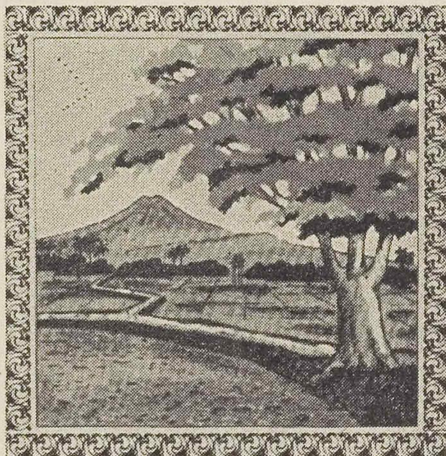
Ik en Bentiet

"Bentiet hij kom, ik ook. As kèn in Desember!"
Prijs *f* 13,50

Ook in December verwacht:
"Piekerans bij een Voorplaat"
ook door Tjalie Robinson
Prijs: *f* 18,90

*

Uitgaven Moesson-reeks

Bloeiende flamboyant in een Indisch landschap, een stukje tropen aan de muur!

Wandtegel inclusief porto *f* 7,50
In de winkel *f* 6,50.

(de tegel is niet hitte-bestendig, dus niet als onderzetter gebruiken)

OPROEP

Willem Anton Johannes Bongers, geb. 16-7-1908 in Semarang, woonachtig P. Pinang, Banka, Jalan Sungai Selau, km. 4/5 zoekt contact met zijn broers en zuster: Petrus Hubertus; Jan Johannes; Cornelis Hubertus; Karel Gerardus; Erlij Maria; Johan Gerardus; Martinus Leonardus.

W. A. J. Bongers werd in 1940 ter beschikking gesteld van de Bankatinwinning, voordien bij het Boswezen als Bosarchitect in Randublakung. Geinterneerd op Banka, daarna Palembang. (Lubuk Linggau).

POEKOEL TEROES POT

Hieronder laten wij, onder hartelijke dankzegging aan alle schenkers, de verantwoording volgen van de giften die zijn binnengekomen voor het reservefonds voor Tong Tong over Oktober 1974.

C. L. Arnold 10,—; F. A. Arnold 11,—; J. de Beer 2,50; W. Boverhof 10,— + 10,—; A. B. 10,—; W. Burer 12,50; Mw. E. L. Boon von Ochsée 10,—; F. v. Bartheld 21,—; L. de la Croix 10,—... H. M. Carpentier Alting 100,—; C. A. le Cotey 10,—; J. L. Th. Coldenhoff 10,—; Mw. C. W. M. Ciebrant 10,—; Mw. E. H. Dallinga 10,—; L. J. Dettingmeyer 12,50; K. S. van Dalm 7,50; F. A. J. Feher 10,—; Mw. Zr. J. Franse 12,50; L. C. F. de Graaff 25,—; J. M. Gerritsen 25,—; J. W. Th. Gerretsen 10,—; I. Hooghwinkel-Liku 10,—; A. v. Hasselt 11,—; J. Hoogewoud 4,60; J. W. van Holsteyn 6,70; Drs. W. Hazevoet 25,—; H. R. E. Hartkamp 12,50; Mw. A. C. A. Jasper 1,—; Th. Körnmann 35,—; Mw. A. Kamper 10,—; E. K. 10,—; F. Kluin- Jansen 25,—; J. B. Loveriks 10,— + 11,—; R. Mariouw 10,—; G. B. Mes 12,50; Mw. B. M. Naberman 7,50; N.N. 1000,—; N.N. 20,—; N.N. 10,—; Mej. A. H. Overdijkink 10,—; Th. L. Onkiehong 21,—; A. Pfaeltzer 100,—; Mw. M. W. Proost 6,—; J. A. Roukens 11,—; M. W. Roobol-Popp 10,—; F. Sauselé 10,—; G. A. Swart 10,—; E. & H. Samethini 15,—; M. Sirag Nobel 10,—; C. L. E. F. v. Swieten 2,50; M. G. J. Szabo-Parlevliet 8,50; A. v. Velthoven 10,—; W. P. v. Vliet-Holland 25,—; H. W. Visser 1,—; Mej. G. H. J. v.d. Werff 6,50; H. A.Wessels-Bol 10,—; N. H. Wichers-Bleckmann 10,—; H. M. v.d. Werff-Valenbreder 11,—; S. Wernie 11,—; G. B. T. Wijtman 10,—; J. Willemsen-Sterckx 10,—.

Binnengekomen in Oktober 1974	***f* 1898,80**
Verkoop Herdenkingstegels	***f* 40,—**
Totaal	***f* 1938,80**

TEMPO DOELOE

Antwoord van een leerling van de middelbare school tijdens quiz-halfuurtje voor de TV op de vraag: Wat betekent tempo doeloe? - "Dat is een ceremonie in een van de pagoden op Java." Overigens: geen van de vier deelnemers aan de quiz wist het juiste antwoord.

Destijds - nu al weer een jaar of zo geleden - antwoordde in een andere quiz een deelnemer op de vraag, wie de laatste gouverneur-generaal van Nederlands-Indië was geweest met een stalen gezicht: Daendels. Wij geven toe, dat dit voorbeeld van menselijke ongelikheid de ereplaats verdient, maar die betreffende de (goeje) ouwe tijd mag er ook zijn.

En dan vraagt men ons nog wel eens, waarom wij niet meer moeite doen de jeugd te interesseren voor hetgeen wij te zeggen hebben.
Onbegonnen werk, waarde lezer!

ABONNEE'S

WERFT ABONNEES ! !

Oorlogsgravenstichting

— blijvende zorg voor de oorlogsgraven, ook in het Verre Oosten —

"OPDAT ZIJ MET ERE MOGEN RUSTEN"

Deze gedachte leidde op 13 september 1946 tot de oprichting van de Oorlogsgravenstichting met als voornaamste doelstelling, de inrichting en blijvende verzorging van de graven van militaire- en burgeroorlogsslachtoffers.
In de loop der jaren werd een necrologisch archief opgebouwd, waarin de gegevens van bijna 250.000 oorlogsslachtoffers zijn vermeld.
De onder de zorgen der stichting vallende oorlogsgraven liggen verspreid over de gehele wereld en zijn voor een groot gedeelte geconcentreerd op erevelden.

In Nederland zijn dit het militair ereveld "Grebbeberg" te Rhenen en het stichtingsereveld te Loenen bij Apeldoorn.

In Duitsland werden 5000 landgenoten op zeven erevelden herbegraven, welke zich bevinden te Bremen, Düsseldorf, Frankfurt am Main, Hamburg, Osnabrück, Lübeck en Hannover.

Ook in andere landen werden voorzieningen getroffen om de graven van Nederlandse oorlogsslachtoffers in te richten en het onderhoud tot in lengte van dagen te verzekeren.

De erevelden in Londen, Parijs, Salzburg en Oslo, alsmede grote en kleine concentraties in Australië, Thailand, Birma, Japan, Rusland, Canada, Noord- en Zuid-Amerika, Afrika, Italië, Singapore, Hongkong e.d. mogen als voorbeeld daarvan worden genoemd.

In Indonesië berustte de zorg van de oorlogsgraven in eerste instantie bij de Legergravendienst. Na de souvereiniteitsoverdracht in 1952 kwamen de aangelegde erevelden onder beheer van de Oorlogsgravenstichting.

Aangezien de belangstelling van de lezers van Tong-Tong vooral naar deze graven zal uitgaan is dit artikel hoofdzakelijk gewijd aan de aldaar gelegen graven en de daarop betrekking hebbende stichtingsactiviteiten.

Deze inleiding zou echter niet volledig zijn zonder melding te maken van de 125.000 oorlogsslachtoffers waarvan de laatste rustplaats niet aanwijsbaar is.

Zij stierven in gevangenkampen, op zee of staan geregistreerd als vermisten. Hun personalia zijn door de stichting in een 42 delen tellende serie gedenkboeken gememoreerd.

In deze boeken zijn o.a. de slachtoffers vermeld die zijn gesneuveld tijdens de slag in de Java Zee en die omkwamen nabij Benkulen aan boord van de "Junyo Maru"; de geëxecuteerden van Tarakan; de velen die in de massagraven nabij de kampen werden begraven; de vermisten uit de eerste jaren na de Japanse capitulatie en vele honderden anderen, die niet op een ereveld zijn begraven.

Deze boeken kunnen worden ingezien ten kantore van de stichting en op het ereveld te Loenen bij Apeldoorn.

INDONESIË

Ondanks grote moeilijkheden bij de opsporing van de graven en de identificatie van de stoffelijke resten, werden in de jaren 1946-1952 door de Gravendienst van het K.N.I.L. 22 erevelden aangelegd, waar ruim 20.000 militairen en burgers een laatste rustplaats vonden. Zoals reeds vermeld, werden deze in 1952 door de stichting overgenomen. Op verzoek van de Indonesische regering werd het aantal erevelden in de loop van de volgende jaren ingekrompen.

De stoffelijke resten werden onder toezicht van de Nederlandse regering overgebracht naar de volgende zeven erevelden, welke alle zijn gelegen op Java:

Djakarta, ereveld Menteng Pulo, thans ca. 3400 slachtoffers. Djakarta, ereveld Antjol, thans ca. 1400 slachtoffers. Semarang, ereveld Tjandi (Tillemaplein) thans ca. 1000 slachtoffers. Semarang, ereveld Kalibanteng, thans ca. 3000 slachtoffers. Surabaia, ereveld Kembang Kuning, thans ca. 4700 slachtoffers. Bandung, ereveld Pandu, thans ca. 3650 slachtoffers. Tjimahi, ereveld Leuwigadjah, thans ca. 5000 slachtoffers.

In het Columbarium van het ereveld Menteng Pulo bevinden zich bovendien 728 urnen met asresten van in Japan gecremeerde krijgsgevangenen.
Het ereveld Antjol bestaat uit verzamelgraven van hoofdzakelijk ter plaatse geëxecuteerden.

Via de stichting is het mogelijk bloemen op een bepaald graf te laten leggen en hiervan een foto te bestellen. Ook worden groepsreizen georganiseerd, waarbij het grafbezoek centraal staat.

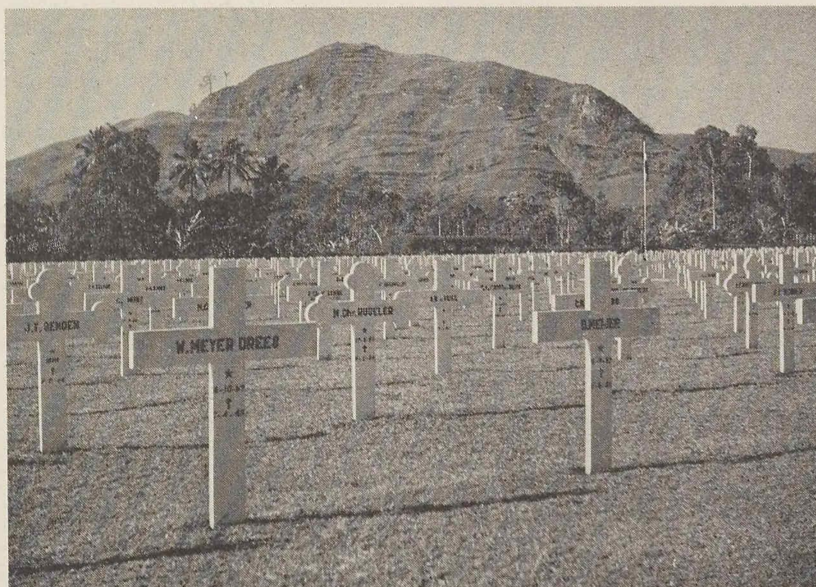
Overbrenging naar een ereveld

Het is mogelijk een op Java begraven **oorlogsslachtoffer** alsnog naar één der erevelden te laten overbrengen, mits het graf zich bevindt in - of nabij - één der bovengenoemde steden en opgraving mogelijk is.
De opgraving, overbrenging en inrichting geschieden **kosteloos.** Aanvragen dienen **schriftelijk** bij de stichting te worden ingediend, onder vermelding van bijzonderheden over de omstandigheden waaronder het overlijden plaatsvond, de grafligging e.d.

Contact met familieleden

De Oorlogsgravenstichting stelt vooral prijs op contact met de familieleden van oorlogsslachtoffers, teneinde hen op de hoogte te kunnen houden van diverse regelingen en ontwikkelingen. In vele gevallen ontbreekt echter deze

lees verder volgende pag., 1e kol. onderaan

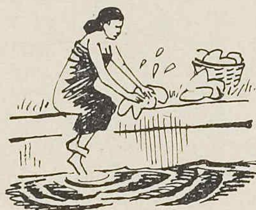
Het ereveld Leuwigadjah te Tjimahi.

Wie kan inlichtingen verstrekken over de verblijfplaats van: Karel Jacobus Bernardus Hendriks, geb. dat. 4.12.1919 te Batavia. In december 1959 vertrokken naar Amerika. Adres aldaar onbekend. Brieven onder nummer 2664.

INDONESISCHE FILMAVOND IN UTRECHT

Op **vrijdagavond, 22 november 1974** organiseert de "sectie Gerepatrieerden" van het Protestants Sociaal Centrum Utrecht een filmavond. Vertoond zal worden een **kleuren-geluidsfilm** (duur ong. anderhalf uur) door de Heer Pans Schomper, die hij op een reis door Indonesië heeft gemaakt.
Daar het sectiebestuur heeft besloten geen entree te heffen, zal er, daar de onkosten toch bestreden moeten worden, aan het eind van de avond een collecte worden gehouden.
Aanvang: 19.30. Plaats: de "Prinsenhof", Eykmanlaan 431, Utrecht
Er zullen twee pauzes zijn, waarin gelegenheid is naar hartelust te genieten van echte Indische kwee-kwee.
U komt toch allemaal? Neem vooral uw hier geboren kinderen mee, dan kunnen ze een pracht-indruk krijgen van het land van uw geboorte, waarvan u al zoveel verteld heeft. En waarom zou u uw "Hollandse" kennissen niet ook uitnodigen? Mag best, hoor.
Tot ziens op vrijdag, de 22ste november a.s.

Het Sectiebestuur.

schakel omdat niet bekend is waar de familie zich na de repatriëring in Nederland heeft gevestigd. Degenen die nimmer contact met de stichting hebben gehad en die prijs stellen op nadere inlichtingen, worden verzocht zich bij de Oorlogsgravenstichting te melden.

Heeft dit werk nog zin?

Het onderhouden van oorlogsgraven heeft niet alleen zin om de dank tot uitdrukking te brengen jegens de vele duizenden die voor Nederland en Indonesië het leven lieten.
Oorlogsbegraafplaatsen in het algemeen kunnen een bijdrage vormen voor de vrede omdat zij op indringende wijze aantonen hoe verderfelijk oorlog en geweld zijn.

U kunt het werk der Oorlogsgravenstichting steunen door toe te treden als donateur of door een bijdrage te storten op postrekening 401.000.
Nadere inlichtingen worden gaarne verstrekt door de

Oorlogsgravenstichting
Bankaplein 5 - Den Haag 2077
Postbus 1981
Tel. 070 - 54 13 00.

ZOJUIST VERSCHENEN:

"BIBI KOETIS VOOR ALTIJD"

door Lin Scholte

Lin's nieuwste boek handelt over haar Javaanse tante Koetis, die het gezin overal volgde. Wie "Anak Kompenie" gelezen heeft zal dit boek als een onmisbare aanvulling zien. Op haar eigen eerlijke, ongecompliceerde manier geeft ze de geheimen van het tangsi-leven prijs. Háár leven, het leven van duizenden als wij. Vol humor, warmte, menselijkheid. 30 Nov. komt Lin Scholte in het tv-programma van Koos Postema. Zorg dat U daarvoor het boek gelezen hebt!

Tot en met 31 december INCLUSIEF PORTO *f* 18,90

Daarna *f* 2,— porto. Profiteer NU! "Anak Kompenie" *f* 5,25, porto *f* 1,50

Beide boeken tegelijk besteld GEEN PORTO!

GEEF HET NIET OP!

De meeste slachtoffers van de nederlandse politieke blunder - het nalaten van het treffen van voorzieningen ter voldoening van de soldij van het KNIL-personeel tijdens de oorlog - zijn langzamerhand wel murw geworden. De herhaalde pogingen tot erkenning van de rechtmatige aanspraken van hen die voor ons hun leven in de waagschaal stelden zijn altijd weer op formele gronden mislukt. Er heerste alweer geruime tijd stilte rond deze kwestie: men was het vechten tegen de bierkaai moe.
Maar in De Telegraaf van 18 oktober vinden wij nu een kolom van B. Lulofs, waaruit blijkt dat een aantal vasthoudende lieden het toch nog niet opgeeft en opnieuw een poging gaat doen om aan het "nationaal schandaal", zoals Lulofs het noemt een eind te maken. Drie-en-twintig oud-strijders-organisaties, militaire belangenverenigingen en bonden van oorlogsslachtoffers zijn voor een nieuw offensief opgeroepen door mevrouw Spoor en mr. Gillebaard (de laatste is de zoon van een der slachtoffers). In de oproep staat:

„Het Koninkrijk der Nederlanden kan met een behandeling van zijn soldaten als deze de geschiedenis niet ingaan. Deze zaak gaat elke Nederlander aan. Ook onze krijgsgevangene van morgen moet kunnen vertrouwen op de steun van zijn regering en van zijn thuisfront. Laat staan op de uitbetaling van zijn soldij."

En Lulof's besluit:

Enkele honderdduizenden oud-militairen van land-, zee- en luchtmacht doen dit laatste(?) beroep op „Den Haag"; zowel op het Hof als op het Binnenhof. Zij hebben er zelf geen enkel materieel belang bij.
Het gaat hun alleen om de — goede — zaak; om het dienen van het recht van hun wapenbroeders van het voormalige K.N.I.L. Zowel van levenden als van de doden.
Voor wie — beslist — wil weten hoeveel geld ermee gemoeid zou kunnen zijn; wel, dat is *f* 200 miljoen. Ongeveer 10 pct. van de Nederlandse ontwikkelingshulp.

De aanhouder wint! Geeft het niet op, waarde vrinden!

DISCO-BOETIEK
"INDONESIA"
(Ch. W. Beer)
Grote sortering Ind. Grammofoonplaten en Casettes - IMPORT
Verkoop Balinees Houtsnijwerk v.a. *f* 65,—. Schilderijen etc. etc.
Wyttenbachstraat 21 - Amsterdam-O. Tel. 020 - 92 38 96.

WIE HELPT BIJ KERKRESTAURATIE IN INDONESIË

In verband met de restauratie van de "Immanuelkerk" (de vroegere "Willemskerk" te Jakarta) vraagt de Synode van de Protestantse Kerk in Westelijk Indonesia gegevens omtrent deze kerk. In de eerste plaats nodig zijn foto's of tekeningen van de vooroorlogse kansel, die door de Japanners werd afgebroken. Het archief van het Zendingsbureau beschikt helaas niet meer over gegevens of foto's.

Bovendien vraagt men om historische gegevens betreffende het kerkgebouw van de Prot. Kerk en het Christelijk weeshuis te Semarang, eveneens ten behoeve van restauratie.

Lezers/essen van Tong Tong, die in particuliere verzameling foto's, tekeningen of andere gegevens over bovenvermelde gebouwen in bezit hebben, en die ze ten behoeve van de restauratie zouden willen beschikbaar stellen, kunnen zich richten tot: Ds. P. Bons, Zendingsbureau, Postbus 12, Oegstgeest.

Notities uit vergeelde papieren (X)

De ervaringen van een vooraanstaand republikein tijdens de tweede politiële actie.

door Margono Djojohadikusumo

Met de in ons nummer van 15 oktober opgenomen aflevering van Margono's herinneringen aan Douwes Dekker is de geschiedenis van deze merkwaardige figuur uit de indonesische vrijheidsstrijd ten einde, hetgeen niet betekent dat daarmee het laatste woord over DD is gesproken. Zo bestaat bijvoorbeeld in Zuid-Afrika belangstelling voor de man, die in zijn jonge jaren aan de zijde van de Boeren streed. De schrijver heeft aan zijn notities intussen een aantal dagboekbladen toegevoegd, die betrekking hebben op de ervaringen van hem en zijn familie gedurende de tweede politiële actie. Het eerste gedeelte daarvan publiceren wij in dit nummer.
Om redenen van plaatsruimte hebben wij het manuscript - helaas - hier en daar moeten bekorten. Men vindt dus wel de HOOFDZAKEN, maar niet de complete tekst van het dagboek in deze en nog twee volgende afleveringen. Deze dagboekbladen hebben intussen hun waarde ook voor de nederlandse lezer die nieuwsgierig is naar hoe het er "van de andere kant bekeken" in die dagen uitzag.

Hier volgen nu gedeelten uit mijn memoires, ter illustratie van die woelige dagen, waarmee een groot deel van de huidige generatie alleen bekend is van horen zeggen.

Zondag, 9 Januari 1949.

Een zonnige dag na drie druilige regendagen. Vandaag ben ik juist in een stemming om mijn memoires op te tekenen, sedert 19 December 1948. Precies drie volle weken. In die korte tijd is er zoveel gebeurd, in het bijzonder mij persoonlijk betreffende, dat het de moeite waard is om te proberen de opeenvolgende feiten neer te schrijven. Mogelijk dat ze enige waarde zullen hebben voor het nageslacht. In elk geval zullen Soemitro die in New York zit en Mien Wahjudi die in Djakarta als republikein een eierenhandel heeft, het interessant vinden. Ik zie hun gezichten al.

Verwonderd en misschien ook ergernis, dat hun 55 jarige vader voor het eerst van zijn leven in een gevangeniscel moest zitten, gelijk aan de eerste de beste galeiboef! Maar ik zal op deze aantekeningen niet vooruitlopen.

Laat mij nu beginnen om van dag tot dag mijn herinneringen in de afgelopen twee weken terug te roepen.

Zondag, 19 December 1948.

Om 7 uur in de ochtend hoorden wij vliegtuig-geronk. Voor ons huis (wij woonden boven het bank-gebouw, de voormalige Javase Bank) zag ik het heen en weer geloop van onze tentarajongens. Een paar dagen geleden werd in de dagbladen aangekondigd, dat ons leger maneuvers zou houden. Ik was dan ook in de heilige veronderstelling, dat het leger-oefeningen waren van ons leger. Stelde Boeliek en de dienstmeiden daarmede gerust.

Soekartini was de dag tevoren naar Kaliurang, zij was aan onze delegatie verbonden.

Mijn zwager Soetojo (getrouwd met een jongere zuster van mijn vrouw) kwam het weekend bij ons doorbrengen en zou juist vandaag weer teruggaan naar Solo, waar hij Adj.-Administrateur was van de Alg. Volkscredietbank (Bank Ra'jat Indonesia).

Het werd 9 uur, ik bleef nog in pyama en zou van de Zondagochtend genieten met een Engels romannetje. Nog steeds vliegtuiggeronk, hetgeen mijn achterdocht opwekte.

De Republiek had nog wel een paar vliegtuigen, maar oude karkassen nagelaten door de Japs, dus de zaak was "kurang beres".

Eindelijk om 10 uur zette ik de radio aan en ving zeer toevallig Semarang op. Notabene, Generaal Spoor "himself" was aan het woord. Het waren zijn laatste instructies aan zijn wapenbroeders. Toen drong het tot mij door dat wij in een complete oorlog waren gewikkeld, ondanks het verblijf van de "Commissie van Goede Diensten" te Kaliurang.

Er was geen tijd te verliezen. Wij moesten het huis uit. Vooral toen het oud-Hollandse fort aan de overzijde in brand vloog door een bomaanval. Trouwens wij waren al lang van plan om te verhuizen, omdat het bankgebouw toch in beslag zou worden genomen, als de Blandas kwamen. Een paar weken geleden had Buliek een gedeelte van het servies al ingepakt. Ook de niet-dagelijkse kleren.

Bovendien lagen in het bankgebouw bommen, daar geplaatst door de militaire instanties. Een maand tevoren schreef ik juist aan de Menteri Pertahanan om de bommen weg te laten halen, omdat ik het niet eens was met de politiek van "verschroeide aarde" t.a.v. de Bank Negara. De Bank Negara als een van de nationale instellingen, die reeds het vertrouwen had van de bevolking, moest behouden blijven. Maar op mijn verzoek kreeg ik geen antwoord. Ik had alleen slapende honden wakker gemaakt. In stede van het weghalen van de bommen, werden zij verwisseld tegen zwaardere. Enfin, in elk geval moesten wij het huis uit. Het was een enerverend gehaast en geloop trap op en trap af. Wij hadden alleen onze kleren kunnen meenemen. De rest van ons privé bezit moesten wij laten liggen. Gelukkig stond de bank-auto klaar, maar de chauffeur durfde niet te rijden. Toen moest Walujo, een neef die bij ons woonde, rijden.
De familie Gezali (een employe van de bank) die in de garage woonde, namen wij het eerst mee, omdat zij kleine kinderen hadden.

Een geluk was dat mijn bibliotheek reeds een maand tevoren in veiligheid werd gebracht. Daarbij was de boekerij van Prof. van der Kolff, die mij was toevertrouwd bij de Japanse inval. Eerst versjouwd van Djakarta naar Solo en daarna naar Jogja. Kort geleden schreef ik juist aan mijn vriend Mr. Th. A. Fruin om door te geven aan Prof, v.d. K., dat zijn boekerij tot dusverre nog in tact was. Maar wanneer er een "doorstoot" zou plaats hebben naar Jogja, dan durfde ik niet meer er voor in te staan, voegde ik er aan toe. Onze eerste gang was naar mijn vriend - Gondosuwirjo (mede-directeur van de bank), omdat onze nieuwe pondokan nog niet geheel gereed was. Tot tweemaal toe kon de auto rijden, maar de derde keer, dat wij nog restanten kleren zouden halen, weigerde de motor omdat er geen benzine meer was. Dit was misschien wel onze redding. Want niet lang daarna werden voor het huis van Gondosuwirjo rijdende auto's door

Menadonees Indonesiër, woonachtig in Aceh, veel ervaring in Indonesië, biedt zich aan als reisbegeleider in geheel Indonesië. Hij is in staat om Nederlanders, die een sentimental journey willen ondernemen, hun leven en hun reizen te vergemakkelijken. Bezit uitstekende referenties. Vraagt slechts een geringe vergoeding. Spreekt en schrijft Nederlands. Mr. Daniel Weenas, Jl. Neusu Timor No. 1/pav. te Banda Aceh (Kutaradja), N. Sumatra, Indonesia.

Correspondentie kaarten met leuke Indische vignetten
In 4 kleuren: grijs - wit - groen - chamois. 10 kaarten met bijbehorende enveloppen *f* 1,50 porto 60 ct. Op 2 stel *f* 1,20 porto.

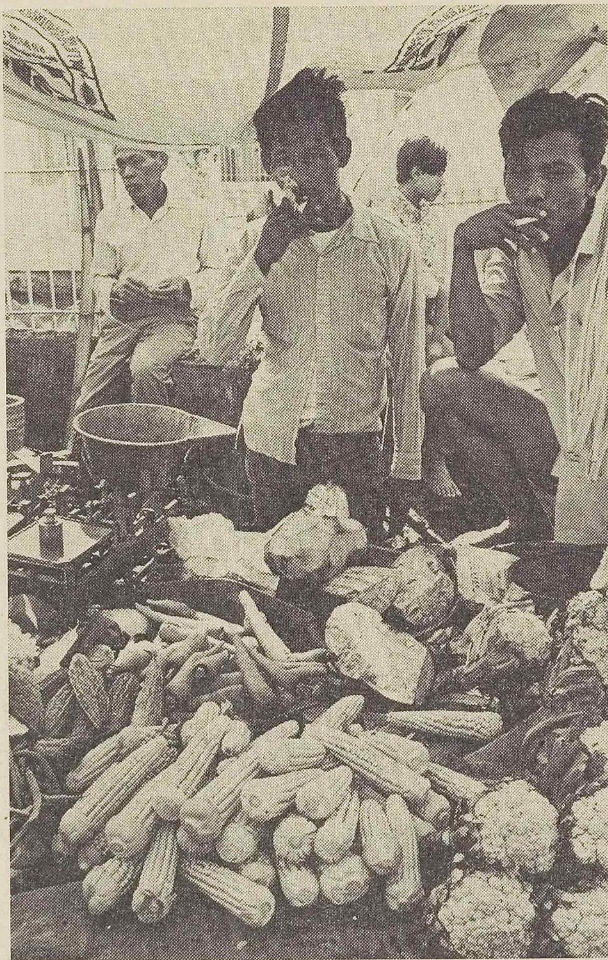

vliegtuigen gemitrailleerd. Onze bankauto die onder een boom op het erf stond, kreeg eveneens mitrailleur vuur. Zoals te verwachten was, nam de familie Gondosuwirjo ons liefderijk op. Vrolijk en opgewekt als G. altijd was, bracht hij er de stemming weer in, ondanks het geronk van vliegtuigen. Het werd twee uur 's middags en...... het eten werd een probleem:

Er was natuurlijk niet op zoveel monden gerekend. In de haast hadden wij onze weinige voorraad rijst achtergelaten. Maandag zouden juist de maandsalarissen, die reeds Zaterdag in enveloppen zijn gereed gehouden, worden uitbetaald. Voorts zou beras-uitdeling plaats hebben aan het bankpersoneel, maar de Zondag gebeurtenissen hadden dit verijdeld.

Gondosuwirjo zorgde er echter voor, dat wij die dag toch een behoorlijk maal kregen. Vol trots wees hij op zijn ketela-aanplant (casave) en liet dadelijk de "oogst" binnenhalen voldoende voor onze lunch. De ketela-lunch smaakte niet minder heerlijk.

Gondosuwirjo, oud Javase Bank employe, die zijn hele leven nooit aan politiek had gedaan, een aristocraat uit het Paku Alamse huis, die in de afgelopen drie jaren zijn kunde en bankervaring had gegeven aan de consolidatie van de Bank Negara, is ondanks alles niet uit zijn evenwicht te slaan. Na drie uur tot en met de volgende ochtend scheen het overal rustig te zijn. Hier en daar stemmen opgevangen: "Blanda sudah datang"..

Onze rijk voorzien toekang sajoer op Pasar Pasir Kaliki in Bandung, door Rogier gefotografeerd, met groenten voor zowel de Indische rijsttafel als de Europese keuken: djagoeng en ketewel (jonge nangka) naast bloemkool, paré naast wortel. Heerlijk om hier te blandja en een keuze te maken uit deze grote verscheidenheid van verse groenten!

(Foto Rogier)

Maandag, 20 December 1948.

Een rustige ochtend, doch een merkbaar gedrukte stemming. Het economische leven was ontwricht. De straten waren unheimisch stil. Men zag alleen jeeps en militaire vrachtwagens heen en weer rijden. Boeliek, als volmaakte huisvrouw, kon niet rustig thuis blijven en moest eens poolshoogte nemen, of er wat op de pasar te krijgen zou zijn. "Als vrouw zullen zij mij niets doen, bovendien wil ik weten hoe het buitenshuis gesteld is".

Inderdaad is Boeliek altijd een kordate vrouw geweest. Na een uur kwam zij met lege handen thuis. De pasar was leeg. Het gebouw van de Bank Negara was reeds onder bewaking van militairen. Innerlijk hoopte Boeliek blijkbaar om de achtergelaten rijst, koffie, vaatwerk e.d.m. te kunnen halen...... Zuinigheid, Uw naam is vrouw!!!

Tegen de middag kwam het ontstellende bericht dat Santoso en Soetojo op hun terugreis Zondagochtend naar Solo ter hoogte van Maguwo waren neergeschoten. Toen Soetojo die ochtend afscheid van ons nam om naar zijn gezin in Solo te gaan, was hij zo welgemoed. Niet in het minst vermoedden wij, dat wij hen niet meer terug zouden zien. Toen wisten wij ook nog niet dat Santoso met hem mee zou gaan. Het bleek later dat Santoso met de dames Kayatoon en Nani Sumadipradja met Soetojo terugging naar zijn werk in Solo. Zijn vrouw, Mr. Maria Ulfah, trachtte hem nog tegen te houden. Het was immers Zondag! Maar als secretaris-generaal van het Departement van Onderwijs, vond hij het niet verantwoord om zijn terugreis langer uit te stellen. Hij kon de overige ambtenaren van het departement toch niet in de steek laten. Hij zou evenals zijn zwager Soetojo niet meer terugkeren, als slachtoffer van zijn trouwe plichtsbetrachting. (Even voorbij Ambarukmo werd de auto, waarin het viertal - met een chauffeur - gezeten was door nederlandse stoottroepen aangehouden; de beide mannen werden gedood, de vrouwen keerden een dag later in Jogja terug. Dit is een korte samenvatting van het dagboek van Margono onder de genoemde datum; wij hebben ook op andere punten om redenen van plaatsruimte zijn notities moeten bekorten - red. T.T.)

Dinsdag 21, Woensdag 22 December, 1948.

Wij konden niet te lang gebruik maken van de gastvrijheid van Gondosuwirjo. Wij moesten derhalve ons nieuw tehuis zo gauw mogelijk betrekken. Dit was gelukkig slechts een paar huizen verder van G.'s woning, zodat er geen moeite was met het gesjouw van onze barang. Het was een eenvoudig huisje, voldoende groot voor ons, maar er was geen waterleiding, evenmin electrisch licht. De hoofdleiding van de licht-installatie was n.l. door mitrailleur vuur Zondag onklaar geworden.

Wij mochten wel dankbaar zijn, dat wij in elk geval onderdak hadden. Het was oorlog en wij zouden het nog erger kunnen treffen. Boeliek die er altijd slag van heeft om van elk huisje, hoe eenvoudig ook, een gezellig "home" te maken, was nog verpletterd door de slag die ons getroffen had. Als zij in de strijd waren gevallen, dan zou men nog zich kunnen troosten met de gedachte, dat zij als "pradjurits" hun leven voor het Land hadden gegeven.

(wordt vervolgd)

LEVEN IN BRUNAI (Noord Kalimanten) (slot)

Wie de taal kent, vangt nog wel eens een visje

Er zijn ontzettend veel Chinezen, vooral in gedai's (toko's) en handel. Ook de gedai-kopi's. Daar vind je een enkele Indiër. Er is er eentje hier die ook een "gedai-makan" heeft en al pratende bleek dat hij vroeger 23 jaar in Jakarta heeft gezeten in restaurant Malabar (was eigenaar en heeft de zaak verkocht in '50) waar we ook wel vaak aten. Het stond aan Molenvliet, het laatste winkeltje van Hotel des Galerie aan het Harmonieplein!
Daar ik altijd Maleis spreek ben ik hier ook wel bekend. Zo ga ik elke ochtend, weer of geen weer de hond aan het strand uitlaten, dat slechts 'n paar honderd meter van ons huis is. Daar praat ik wel eens met de mensen die vis vangen.

Hetzij collectief met zo'n 16 man en een groot sleepnet in 'n prauw (de vangst wordt op de pasar verkocht en de opbrengst verdeeld) hetzij individueel; met z'n tweetjes, een net tussen hen in, en dan wat vis proberen te verschalken. Is er goede vangst, dan biedt men mij altijd wat aan, omdat ze het (blijkbaar) zo leuk vinden als je tegen hun praat in hun taal. Het is meestal de grotere soort teri zeg maar (hier paso genaamd) en een plastic zakje vol geeft ons altijd een fijn maaltje: asam/garam en dan droog bakken! Na het "winterseizoen van de zee", d.i. van nov. t/m febr. (dan is de zee ruw en hoog en veel zoutspray, hier Landas genaamd, in Indië vroeger Selatan genaamd), is het de tijd voor de bubuk udang. Dit zijn hele kleine glasgarnaaltjes die ze gebruiken voor de trassi (hier noemt men dat blacan). De zee is dan heel rustig, net een meer, en na een fikse nachtelijke regenbui en de volgende morgen zon, zie je gewoon hele strepen rood van dit spul. Men komt dan in grote getale naar het strand met schepnetten. Dit attribuut heb ik nog nooit ergens anders gezien. Twee kruiselings gebonden stokken met aan een uiteinde een soort "schoen" waarmee men over de bodem schuift. Ertussen in een net die in een tuit eindigd, waarin de vangst zich verzamelt. Goenizakken vol schept men op en ook daar krijg ik vaak wat van! Heerlijk voor Foe yong hai! Op andere tijden is het strand vaak helemaal verlaten en zie ik geen kip. 's Middags komen ze wel eens vissen en Vrijdags als 't gouvernement vrij heeft. En dan te bedenken dat je in Europa geen stukje vrij strand hebt! Wat een weelde dan weer hier.

Zee-Dajaks, zoals men ze ook in Brunai kan ontmoeten.

Weinig Europeanen zie je. Door mijn dagelijkse strandwandelingen 's morgens heb ik 'n goede collectie schelpen opgebouwd. Als iemand nog interesse heeft, ik heb veel dubbele!
Ja, en hoe leven wij dan hier? Laten we voorstellen: lain dulu, lain sekarang. De huizen zijn niet meer zo gastvrij open, omdat wij hier allemaal airconditioning hebben. Verder kun je amper in de tuin zitten vanwege de muskieten die je aanvallen. Spuiten helpt niet, en verder zegt de med. dienst "och het zijn gelukkig geen malariamuskieten". Maar je wordt toch lekker ge-attaqueerd! Gezwegen (soms als het vochtig is) van de aga's hier de kleinste soort, sandfly's genaamd! Dat zijn helemaal krengen. De beten jeuken veel meer dan van muskieten. Dan heb je ook nog tijden van de groenkop vlieg. Ook zo'n lekker diertje dat je kan bijten of steken. Die heb je van klein (horzel grootte) tot hommel-grootte. Dan de delta-vlieg, de naam zegt het al voor de vorm.

Brunei is Indonesie niet!

De huizen: Wel, je hebt echt oud-Indische houten huizen op palen. Je hebt bungalow-types. En je bedienden??? Oh dat is een probleem, want zoals je ze in Indië hebt zijn ze hier lang niet! Een kokkie BESTAAT eenvoudig niet. (Alleen Axel v. Hoeve als Dr. heeft er eentje kunnen uitpikken!)
Bovendien is de Maleise bevolking niet geschikt voor huishoudelijk werk. Maar ze zijn wel eerlijk overal op pasars, winkels, thuis. Je laat je wagen met boodschappen gewoon staan, niemand die er wat uit pakt! Veel Chinese bedienden, meestal vrouwen die werken, of om bij te verdienen of voor eigen levensonderhoud. Mannen werken in de "industrie", de olie, of bij contractors of gouvernement. Maleis koken kunnen ze niet, want hier eet men dus veel van die curry-bedoening! Hun "nasi kuning" is eigenlijk "nasi minjak". Iets wat uit blik gehaald wordt en door de rijst gedaan wordt die daardoor een beetje geel kleurt. Een enkele turunan van Java weet wel beter, maar die zijn op je vingers te tellen! Neen, het eten is hier bedroevend. Meestal denken nieuwkomers: we gaan naar Indonesië, maar dat is absoluut NIET het geval. Je gaat naar een tropisch gebied, ja, maar het scheelt hemelsbreed met ons vroegere Indië! Ook de kinderen die hier schoolgaan. Wat leren die van het land kennen! Er is ook trouwens niets! Wij vroeger hadden genoeg te beleven buiten school, en al spelenderwijze leerde je zo het een en ander van het land, van de omgeving. Maar de tegenwoordige jeugd is daar niet in geinteresseerd. Alles hokt samen in de club! Sporten, bioscoop, eten. Neen, men wordt geleefd, deze generatie. Meestal hebben ze ook geen eigen initiatief. Vervelen zich in de vacanties als er niets wordt georganiseerd!
Zoals ik in het begin zei: Brunai begint nu waarschijnlijk door de oliecrisis een beetje meer bekendheid te krijgen. Maar wat men nog misschien niet zo weet is, dat het natuurlijke gas, waarop men hier al jaren lang kookt, gekoeld wordt en in grote tankers verscheept en verkocht wordt in Japan. Het schijnt dat dit project voorlopig het grootste is in de wereld! En omdat er dus veel om de olie draait is er ook veiligheid natuurlijk. Mensen die op de olie-riks werken dragen dus helmen. Hier op het land ook met het uitvoeren van div. karweitjes. Nu is die helm wel zo'n begerenswaardig artikel, dat zelfs mensen, die het helemaal niet nodig hebben ermee op lopen. De mensen hier,

de Maleiers dan dragen geen pitji, ook niet buiten het werk. Ik zie er zelfs potong rumputs mee lopen!! Wel een grappig gezicht!! Deze en de vuil-ophaal-dienst zijn meestal Ibans, een van de vele onderstammen, van wat wij vroeger Dajaks noemden. Ze zijn veelal volgens hun stamgewoonten helemaal getatueerd: van onder hun kin, langs hun keel tot beneden het lijf. Vaak ook armen en benen. Hebben lange uitgerekte oorlellen. Dat zijn eigenlijk de ulu-mensen. Maar de moderne jeugd doet het anders, meer Westers, dus geen tatueringen meer! Het is hun kunst die je kunt kopen in de vorm van houtsnijwerk of beschilderde potten en vazen. Speciale tekeningen. Zeer primitief, maar dat is "in" tegenwoordig. Vergeleken met het Balinees houtsnijwerk is dat natuurlijk niets!

Verder is hier niet veel te doen in deze negorijen. Ja, Bioscopen zijn er veel, zelfs een met airconditioning, die vertonen allemaal of Chinese films, of Indiase en af en toe Maleise en Engelse, want deze laatste zijn niet zo in trek. De Chin. films hebben veel karate of iets dergelijks, Swordfilms genaamd en dat vindt men machtig!! De winkeltjes zijn netjes allemaal op een rij en alles is wel schoon, ook de pasars! die eigenlijk gehuisd is in een permanent gebouw, evenals de varkens (vlees) markt. Maar die staat apart, want dat is toch haram volgens moslems! Ja, en de gedai-kopi mag ook geen sterke drank schenken aan moslems, want daar kunnen ze boete voor krijgen.

Trots op indische afstamming

Nu de mensen rondom mij. Er zijn natuurlijk vele landaarden bij zo'n grote Mij. maar het is gek: Indischen trekken elkaar; waar ook ter wereld je bent. Het schijnt toch min of meer een band te scheppen. Goed dat er veel jong volk bij is. Geboren in Indië en jong naar Nederland gegaan, of jong 't kamp ingegaan en erna naar Nederland geevacueerd. Toch blijft er altijd iets van dat land hangen. Ze proberen ook Indisch te doen. En zoals altijd: waar mensen uit Indië bij elkaar zijn, moet er uitgebreid gegeten worden. Ik zeg maar zo: zalig zijn zij, de vreetzamen! Was men vroeger een beetje malu om er voor uit te komen in Indië geboren en getogen te zijn (zulke mensen heb ik ook ontmoet) tegenwoordig schijnt men het geweldig te vinden! Men komt er rond vooruit: hé, zeg peh, ik ben óók in Indië geboren!! En dat is wel zo prettig. Vandaar dat het nu erg "in" is om vacanties gedeeltelijk daar door te brengen. Om het land nu als volwassene beter te kunnen "proeven". Maar helaas, vele dingen kennen ze niet meer: de rudjak of bibi petjil verkoopster, enkele soorten vruchten of groenten, waar ze nooit van gehoord hebben. Zo is b.v. de salak hier onbekend, en heel weinigen kennen die vrucht. Zo'n tukang es verkoper met zijn es pasra, selasi en tjintjou en mooie rose setrop! Je kunt hier op de pasar wel es pasra krijgen, maar men mixed het met lemon of orange squash uit een botel! Mana bisah so! Ook tjendol kun je krijgen, maar i.p.v. santen gebruiken ze melk, een klap in je gezicht! en de gula djawa is entjer, geen smaak! Maar men durft hier toch niets op de pasar te kopen, bang voor infectie. Natuurlijk geldt dit niet voor oude rotten! Dat blijft ons bij en kan ons dus niets schelen!

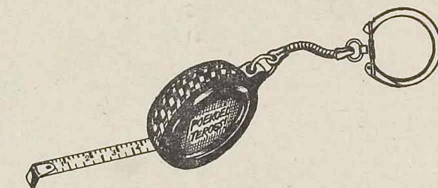
De rudjak die ze hier verkopen raakt geen petjil, geen rudjak, geen ja wat? Het is een mixed van beiden plus nog wat, want men doet er behalve vruchten ook sajur en...... sekotong (hier gekookte gedroogde grote tjumi tjumi in stukjes gesneden!) Nou apa itu? Langs de straat verkoopt men niet. Je kunt alles op de pasar halen, maar geen gevent! Neen, dit kan je hier echt niet met Indië vergelijken, lang niet! Het leven hier is heel anders ingesteld.

J. KUYPERS

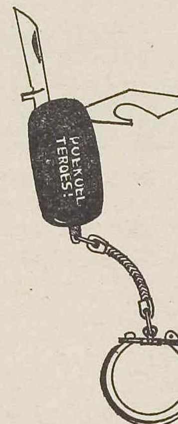
Tong-Tong souvenirs zijn praktische, leuke cadeautjes. En ze gaan jaren lang mee!

bladwijzers van leer	*f* 3,—
rolbandmeter/ sleutelhanger	*f* 3,75
pennemes/sleutelhanger	*f* 5,—
schroevedraaierset	*f* 3,75
rolmeter/doplichter	*f* 6,50
Memo-portefeuille	*f* 5,—

Sleutelhanger-rolbandmeter *f* **3,75**

Pennemes-schroeve-draaier-dop-penlichter-sleutelhanger van roestvrij staal *f* **5,—**

Gereedschap-set in zakformaat *f* **3,75**

Arabische Spreekwoorden

Bind eerst Uw ezel vast en stel hem dan onder Allah's hoede.
= Help Uzelf en God zal U helpen.

Alleen de schors heeft medelijden met het hout.

De sultan, Uw vrouw en Uw kinderen zeggen maar altijd "Geef op!" zonder te vragen, of gij het ook hebt.

Wie uit een bron drinkt, moet er naderhand geen stenen in gooien.

Niet de muis is de dief, maar het gat.

Alle bewijsgronden vallen hem pas in, als hij van de kadi terugkomt.

Een schip met twee kapiteins gaat ten onder.

Houdt geen boot, als Gij niet kunt roeien.

Hij eet Uw meloen en gooit U met de schil.

"INGET MATI" & „AD PATRES"

Begrafenis- en Crematie-Onderneming Opgericht 1924

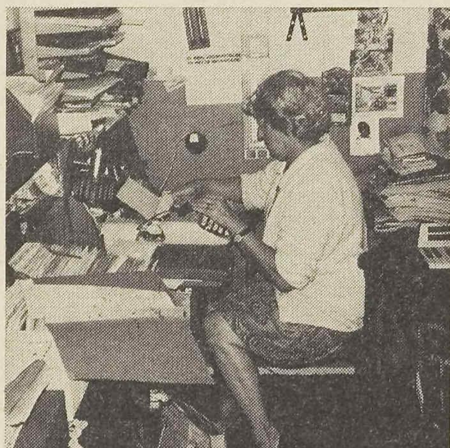
Fa. Johs. Ouwejan & Zn.

ROUWKAMERS en ONTVANGKAMERS AIRCONDITIONED

Kantoren: Fred. Hendriklaan 7
Den Haag, Tel. 070-556427 (3 lijnen)

DAG IN, DAG UIT, PAK UIT, PAK IN!

Doen wat je hand vindt om te doen. Voor An Kwak is deze levensregel een dagvulling geworden, een taak waar ze, zoals ze zelf zegt: aan verslaafd is geraakt.
Met Mol van 't Hooft en Mieke den Ouden verzorgen ze naast hun gewone taak als huisvrouw en moeder een zeer goedlopende en gedegen hulpdienst aan armen en behoeftigen in Indonesië. Al jaren lang. De dames weten nauwelijks meer hoe lang al en ze praten er liever niet over dan alleen wanneer het gaat om steun die ze voor dit werk toch wel nodig hebben. Er worden kleren ingezameld, boeken, speelgoed en, rijke burgers als wij zijn, stromen de goederen binnen.
Dagelijks. En dat betekent dan ook dagelijks sorteren, wegbergen, verdelen, anders staat het gezin binnen een mum van tijd buiten op de galerij inplaats van in de flat. Ik ben eens een kijkje komen nemen bij An Kwak, Loevesteinlaan 869 (ik vermeld dit adres expres, mocht U iets te geven hebben) en heb met stomme bewondering gekeken naar "de hele bedoening" (Ans woorden).
De bedoening heeft zich langzaam maar onvermijdelijk meester gemaakt van haar halve huiskamer plus de kamer ernaast. Administratie, uit-en inpakafdeling, de gang staat vol met zakken die nog uit-, en dozen die net ingepakt zijn. Wie ze verzendt? Ach, man en zonen nemen als ze de kant van het postkantoor uitmoeten, een paar (10 en 5 kilo) pakken mee. Geen speciale ritten, dat spaart alweer benzine zie je. De huishoudelijke economie wordt in termen van verzendkosten uitgedrukt. Wat An nooit berekend zijn haar eigen onbetaalde werkuren, dag in, dag uit, jaar in jaar uit.
Er is samenwerking met de H.A.L.I.N., met Corrie Saptodewo die in Bandung zich het lot van kinderen aantrekt. U kunt bij An Kwak en Mol van 't Hooft ook informeren naar een ADOPTIE gezin. Een bepaald gezin of een speciaal adres, waaraan U al uw aandacht en materiële bijdragen kunt geven. Dankbaar werk, heerlijk werk. Honderden gezinnen, duizenden mensen in Indonesië, overal, zijn door deze wonderbaarlijke werksters geholpen en zullen geholpen blijven worden. Ik zei U al, mevrouw Kwak is er aan verslaafd en hoe raak je daarvan af?
Denkt U niet dat er maar lukraak gezonden wordt. Er komt een gedegen administratie bij te pas opdat de juiste

Ochtendschemering op Java

De tong-tong roffelt, 'n nieuwe dag begint,
scherp klinkt het droog tak-tak van hout op hout.
Over de tuinen strijkt een koele wind,
de alang-alang is nog zwaar bedauwd.

Hoog langs de helling van de dromende vulkaan
glijdt een grijsachtig-paars pastellenwaas;
beneden in de kampong kraait een haan
en uit de aarde komt een rommelend geraas.

Zo, woordeloos, natuur 't onzienlijke openbaarde:
wij zijn slechts stofjes, voortgeblazen door de wind,
en weinig heeft in 't leven werklijk waarde......
De tong-tong roept, een nieuwe dag begint.

AVELING

Arnhem, 1974.

Juweliersbedrijf **BLOK**

Vlamingstraat 5 — Den Haag — Telefoon 070 - 64 81 53
Boekhorststraat 12 — Den Haag — Telefoon 070 - 63 64 21

Specialist in alle Indische sieraden in 22 en 24 Karaat goud. In- en verkoop. Ook op bestelling leverbaar.

BIK
EEN STUKJE INDISCHE FAMILIEGESCHIEDENIS

(Adrianus Johannes; en Jannes Theodorus)

Twee broeders van deels artistieke, deels economische aanleg, die als jonge "kunsttekenaars" resp. eind 1815 en 1816 werden toegevoegd aan de wetenschappelijke zending naar Indië van Prof. Reinwardt, en verdienstelijk werk hebben nagelaten; terwijl beiden op latere leeftijd, resp. in Holland en op Java, aanzienlijke landeigenaars werden, de eerste (samen met zijn zwager J. W. Arnold) van het landgoed "de Breesaap", waar IJmuiden o.a. zou komen te verrijzen, de tweede als landheer o.a. van Tjiseroea op de helling van de Pangerango (beZ.O. Buitenzorg).
Als zonen van de Amsterdamse koopman Jan Bik, in de patriottentijd naar Duinkerken uitgeweken, werd de eerste aldaar 13 Jan. 1790 geboren, de tweede echter weer in Amsterdam 14 Juni 1796.
Het verbonden worden aan Reinwardt

lees verder volgende pag., 1e kol. onderaan

goederen de juiste mensen bereiken. Men krijgt bepaalde aanvragen door, deze worden genoteerd. Dekens voor die, babykleertjes voor de andere, brillen, boeken, gereedschappen, werkmateriaal, U kunt het niet zo gek verzinnen, de dames komen er aan.
Er wordt nooit gezeurd over: zouden de pakken wel aankomen, wordt er niet gestolen? Láát een pakket eens wegraken, láát er eens wat uit gestolen worden. Verbeeld je dat je daarom niets meer zou doen? Er is altijd nog zoiets als Zegen die op een werk rust. En daar houden ze het maar op.
Ik ga opzettelijk niet te nauw op details van deze hulporganisatie in. Als U wat wilt weten, wat wilt geven, belt U zelf: An Kwak, Loevesteinlaan 869, tel. 070-67 12 45, gironr. 557294. Of Mol van 't Hooft, Dedemsvaartweg 398d. Of Mieke den Ouden, Populierendreef 410, Voorburg, tel. 070 - 87 36 57. U ziet zelf maar. Wat uw hand en uw hart vinden om te doen. En willen doen. L.D.

P.S. Geld is altijd welkom. Portokosten weet U !!

---

besliste over beider Indisch leven. Beiden gingen met name mede op diens reis naar het Oostelijk deel van de Indische Archipel a/b der Engelse brik Experiment, 27 Febr. 1821 van Batavia weggezeild, en op 26 Juni 1822 te Anjer feitelijk beëindigd, toen Prof Reinwardt terugkeerde naar Nederland, met zich aan boord medenemende "alle de Tekeningen, vervaardigd door de kunsttekenaren A.J. en S. (lees J.) Bik" (zie Reinwardt's "Reis etc." ed. W. H. de Vriese, 1858, p. 245).
Dit waren tekeningen van landschappen, inlander-typen, bomen en planten, alsmede Hindoe-Jav. oudheden (beelden en tempelruïnen), waarvan een klein deel in zeer onvoldoende steendruk gepubliceerd werd tot illustrering van Reinwardt's bovengenoemd posthuum boekwerk.
Bij Reinwardt's terugkeer naar Nederland, bleven de beide Bik's op Java, en deden nog enige reizen in Gouvernements-opdracht: J. Th. Bik in 1823 naar het westen van Bantam, samen met de natuuronderzoeker J. C. van Hasselt (overl. 6 Sept. 1823); A. J. Bik in 1824 a/b der schoeners Dafné en Pollux, met een zending tot nadere verkenning der eilanden Kefing, Goram, Groot- en Klein-Kei en de Aroe-eilanden.
De jongere broer, J. Th. Bik, bleef steeds op Java, maakte een groot fortuin als landeigenaar van de door hem in 1863 tegelijk gekochte landen Tanah Abang (Weltevreden) en Tjileboet (6 paal beN. Buitenzorg) en van het in 1866 gekochte grote land Tjiseroea (bij de postweg over de Megamendoeng); en stierf kinderloos 3 Juli 1875 te Buitenzorg. De "Gang Batoe Toelis" te Batavia, bij het gebouw der tegenwoordige Weeskamer aan Molenvliet, dankt zijn naam aan een beschreven steen in begin 1822 uit Singasari door A. J. Bik daarheen overgebracht.

(overg. uit: Enc. van Ned.-Indië)

LOGEERADRESSEN IN INDONESIË

Hieronder drukken wij een aangevulde lijst af van particuliere logeeradressen in Indonesië, welke door abonnées gaarne werden aanbevolen.

*

JAKARTA

A. Djoenaedi, gepens. Jaksa Tinggi, j. M.P.R. III/3, Cilandak/ Kebayoran Baru, Jakarta.

BANDUNG

Nj. Arnolts-Onong Djayanegara, jl. Riauw 79, Bandung.

*

Mevr. C. Sijnjal, jl. Cipto 17, Bandung.

*

fam. Nataningrat-Supit, jl. Damar 5 (weg naar Lembang)

*

Hr. en Mevr. R. Soedirman, Jl. Banteng 18, Bandung. Zeer beschaafde en gastvrije Javaanse familie, prijzen zeer schappelijk.

*

fam. Pallenkaoe. jl. Cisitu 45B. tel. 82420, Bandung *f* 300,— per maand, voll. verzorging echtpaar

*

Mevr. M. Ch. Isakh-Jonathans, Jalan Mangga 11, Bandung (buurt Riouwstr.) Voor verdere informaties gelieve men contact op te nemen met Mevr. Isakh zelf.

*

Fam. Sudarjono-Sumaiku, jalan Tubagus Ismail 6, Bandung. In de Dagobuurt. De familie is zeer gelovig.

*

YOGYAKARTA

Dr. K. R. T. Martohusodo, jl. Sangadji 43, Yogyakarta.
Beschikbaar 2 grote double rooms met eigen badkamer en toilet. Groot oud, koel huis. Hartelijke, gastvrije ontvangst.
Dr. Martohusodo kan behulpzaam zijn bij het opstellen van een programma van tochten in de omgeving. Nederlands wordt gesproken.

*

Mevr. Soemari, Jalan Dr. Sutomo 9, Yogyakarta.
Zeer gastvrij adres. Mevr. Soemari beschikt over uitstekende adressen over heel Java, waar men bereid is houseguests op te nemen.

*

Fam. Njoman-Taher, jal. Gambir 17, (Banciro). Jogya. De Heer Njoman is leraar-Engels aan de Mulo geweest en is bereid excursies te organiseren. Het echtpaar spreekt goed Ned. Rustig in stille buurt. Grote kamer beschikb., el. licht en waterl. Prijs in 1973: Rp. 2500 (*f* 16,50) voor 2 pers. per dag voor overnachten en ontbijt.

SURABAYA

Bij de fam. Dr. Amir Hoesin, bekende oogarts in Surabaya aan de Panglima Sudirman (ex Palmenlaan) 28/30 zijn kamers te huur. Eigen gemakken en toegang.

MALANG

Ir. Tahir, jl. Tenaga 1, Blimbing (Malang).

*

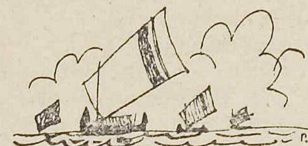
Drs. J. Mayor Polak, gep. ass. res. 1e kl., jl. Banten 3, Malang organiseert desgewenst ook reizen en assisteert bij immigratie formaliteiten, teneinde oud-Indischgasten en anderen tegen geringe kosten bij te staan.
Correspondentie aan bovenstaande adressen desgewenst in het Nederlands. Schrijft U geruime tijd van te voren om zeker te zijn van plaats.

*

"Kaliklatak" Estate 1013 HA. Rubber, koffie, vruchten, nootmuskaat, kruidnagelen, cacao. 50 km. eigen weg door de plantage. Bergen en de straat van Bali. Eigenaar: De Hr. R. Soehoed Prawiroatmodjo die samen met zijn vrouw ook het beheer heeft over units en bungalows. Westers georienteerd.
Adres: "KALIKLATAK" ESTATE
BANJUWANGI
Telef. 323-736

Singaradja (Bali)

Fam. Made Oka Nurdjaya, jalan Ngurah Rai 21 tel. 613.
Kamer met logies Rp. 700. Ontbijt, lunch, diner Rp. 550 elk. De zoon woont in Denpasar en kan gasten van het vliegveld ophalen en naar de stad brengen. Vandaar naar Singaradja per taxi (c. 90 km). Het echtpaar spreekt Nederlands. Electr. licht en voldoende water.

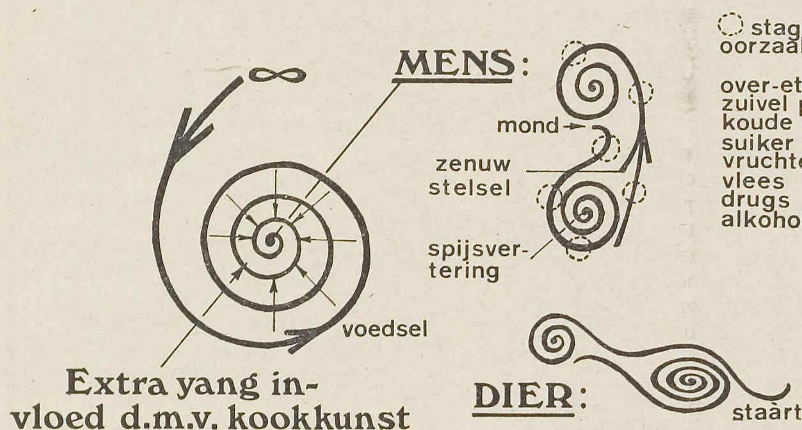
Voor hen die voor hun vacantiereis een uitgebreide planning nodig hebben, kunnen wij U aanbevelen:
Indraloka Home Service, Cik Ditiro 14, Yogyakarta, waar Mevrouw Moerdiyono U graag terwille zal zijn bij het zoeken van logeergelegenheid in Yogja, Jakarta, Bandung, Surabaya en Malang.

*

Meer adressen zijn welkom! Wie wat te weten komt (en zeker is van de juistheid) over een logeeradres, geve het ons door.

De Orde Van Het Universum (VI)

Door Roy Steevensz

De spiraal der creatie heeft een tweevoudige manifestatie in ons wezen: Yin en Yang. Yin via het zenuwstelsel, dat z'n centrale punt vindt in de hersenen. Yang via de mond, slokdarm, maag en het centrale punt in de darmen (hara). De polariteit van deze antagonistische en complementaire lichaamsdelen, hoofd en onderlichaam, moeten harmonisch worden onderhouden, willen wij harmonisch als mens fungeren. Het hoofd: koel en geconcentreerd met yin en yang als instrument voor het oordeel (linker- en rechteroor en linker- en rechter-oog). Het onderlichaam: warm, met het vermogen uit het voedsel bloed te transmuteren. Koude dranken zijn daarom zeer schadelijk voor de bevordering van dit proces, vooral tijdens en na het eten. Bij de meesten van ons zijn de yang bacteria, welke wij nodig hebben voor dit transmutatie proces, vernietigd door het veelvuldig gebruik van antibiotica (medicijnen, drugs), vlees en vooral suiker. Met MISO (de originele taotjo, gemaakt uit soja bonen) kunnen we dit euvel verhelpen.

Men verwerkt miso in de soep (geen santen sajoers) en nuttigt het in de morgen (i.p.v. koffie, die erg slecht is en een tegengestelde werking heeft) en/of voor de maaltijd.

In het Oosten zorgen veel vrouwen er nog voor het onderlichaam warm te houden (zelfs gedurende de hitte). In Indonesië met de, ons welbekende, kemben; in Japan met een kussentje (onder de Obi), ter bescherming van reproductieve organen en nieren. Mannen in Japan dragen een z.g. harawarmer. Rugpijn, stijve schouders en nek, zwakke ogen, hoofdpijn, stoornis in de darmwerking (ingewanden), alle zijn symptomen van stagnatie in onze energie kanalen. Het ware menselijke Geluk blijft zodoende onbereikbaar, ook al zijn weelde en roem ons deel.

Het is uiterst belangrijk dat men zijn voedsel goed kauwt. (Ghandi zei: "drink Uw voedsel en kauw Uw drank") Hierdoor wordt niet alleen de spijsvertering bevorderd maar het stimuleert tegelijk de hersenen. Met de hersenen geconcentreerd (op appreciatie van het voedsel en het levensideaal voor ogen) stimuleren we de transmutatie van voedsel tot bloed verder in geesteskracht. (Jezus zei: "Het is een wonder wanneer het lichaam voortkomt uit de geest, maar het is een wonder der wonderen wanneer de geest voortkomt uit het lichaam" Thomas). De meesten onzer hebben zichzelf teruggezet (biologisch in ontwikkeling teruggevallen) tot op het niveau van mechanisch en zintuiglijk verlangen. Op onordelijke wijze voedsel tot je nemen (onnodige gesprekken voeren, lezen, tv kijken, woede uitbarstingen, schunnige moppen tappen, dobbelen, staan, dansen) toont aan in welke mate wij ons voedsel respecteren. En dat is evenredig aan graad van zelfrespect, i.e. de waarde die wij vertegenwoordigen.

Laat ons bewust worden van de ware essentie van voedsel; het is het voertuig van hemelse en aardse energieën. **Want door het assimilatieproces van voedsel correct en ordelijk te doen verlopen verkrijgen wij oneindige vrijheid in het Universum.** Of prefereren wij het zg. levensgeluk middels uiterlijke zekerheden (yin), z.a. AOW? Ook al zouden materiële welvaart en roem ons deel zijn, zonder fysieke en mentale gezondheid, zouden we die niet kunnen genieten. De mens moet trachten zich voedsel te bereiden aangepast aan zijn levensideaal. Is dat beperkt, destructief, dan kunnen we gerust doorgaan met het nuttigen van "beschaafd" voedsel (onvolledig, onnatuurlijk: refined, gepreserveerd, processed). Ligt ons levensideaal in het spectrum van universele vrijheid, dan moeten wij voedsel tot ons nemen dat in harmonie is met de Orde van het Universum.

Ons lichaam is samengesteld uit 4 triljoen lichaamscellen, welke zijn opgebouwd uit voedsel. Elke maaltijd die wij nuttigen beinvloedt ons wezen voor de daaropvolgende 7 à 8 jaar. Lichamelijk en geestelijk. De beste garantie voor menselijk geluk is derhalve gezond voedsel. De biologische (yang) en geestelijke (yin) basis die wij hiermee leggen vormt een waardevolle bron voor het nageslacht. Wij leven, zo te zeggen, van zaad tot zaad tot zaad etc. Deze levensdrang verkrijgen wij via granen (het eten ervan uiteraard).

De mens is nl. de eindmanifestatie van de spiraal en is het meest yang wezen, vergeleken met andere zoogdieren, waarvan de spiraal min of meer yin is. (zie de staart). Yang produceert Yin, hebben we gezien, en dat is de reden waarom de mens rechtop kan gaan, zich geestelijk kan ontwikkelen. Verwaarlozen wij deze yang kwaliteit dan vallen we vanzelf terug tot een lagere orde van ontwikkeling. Het overvloedig nuttigen van rauwe groente en vruchten bijvoorbeeld, brengt dat teweeg; rheumatiek, dat is het onvermogen rechtop te staan en hitte (yang) te produceren, is er het gevolg van. (Aapstadium).

De tijd die ons nog rest onze lichaamscellen te veranderen, teneinde de extreme druk der tijd (yang) te kunnen weerstaan, is zeer kort (minder dan een generatie). De laatste fase die de mens doorgaat zal gekenmerkt moeten worden door het yang maken van zijn voedsel, dus ook z'n lichaamscellen, dmv. vuur, kookkunst. De bewering dat wij het plantenrijk in ons lichaam moeten assimileren door haar producten in hun natuurlijke staat, dus rauw, tot ons te nemen, net als dat bij dieren het geval is, is een misvatting. Vele diersoorten zijn uitgestorven omdat ze niet in staat waren (wisten) hun voedsel te veranderen (in de eerste plaats door koken). Zij konden de ontwikkelingsstadia der natuur niet "bijbenen"; drastische klimaatsveranderingen (ijstijd bijv.), waarmee hun biologische structuur niet meer in harmonie was, werd hun ondergang.

Een belangrijke fase in het kookproces vormt het snijden van groente, waarmee wij niet slechts hun kwaliteit maar ook hun smaak veranderen.

De A, B, C en D delen (zie schema 2) kunnen we nog meer "yangiseren" door ze verder in repen en blokjes te snijden. Voor een soep bijv., die grotendeels bestaat uit vloeistof en dus

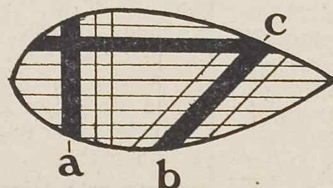
lees verder volgende pag., 1e kol. onderaan

Wortel

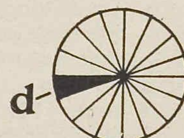
A yang snede

B, D, balans snede. Elk deel heeft een part yang en yin, binnen en buiten, boven en onder.

C yin snede.

Ui

(boven-aanz.)

IN DE RIMBOE VAN SUMATRA (VIII)

DE "DJAGA DOESOEN".

Onze laatste standplaats was ergens in een doesoen tussen Loeboek Linggau en Djambi. Wij bewoonden een groot huis, iets boven de grond gebouwd, wat dieper in, maar konden toch nog een stuk van de weg zien. Het was in de tijd dat de Japanners oprukten in een soort "blitzkrieg". Van het Zuiden van Sumatra recht door naar Djambi, waar ons dappere KNIL nog stand hield in een guerrillastrijd. Wij konden al die vrachtwagens vol Jappen zien langskomen, staande in de trucks, lichte tanks en kanonnen met zich meevoerende. Het waren voor het merendeel Koreanen, deze stoottroepen. Met vermoeide, ongure en soms wrede trekken.
In het begin werden ze met gejuich door de bevolking ontvangen. Maar dat verminderde al gauw, toen ze op alles gingen schieten wat geen mens was, zoals duiven, kippen en honden. En ook het vrouwvolk werd toen het binnenland ingestuurd voor eigen veiligheid.
Wij hadden verlof gekregen zolang te blijven tot e.e.a. beter geregeld zou zijn. Onze mensen waren naar huis gestuurd, op een Javaans echtpaar met zoontje en een jonge Padanger na, die niet weg konden.
Wij besloten toen voorlopig ook het binnenland in te gaan en mochten zolang wonen op een ladang van één der mensen, waar een huisje stond op palen. Het was te klein voor ons kleine groepje, dus lieten wij voor de somma van *f* 25,— een huisje bijbouwen. Het werd opgetrokken van boomstammen, bamboe, rotan en palmbladeren, voor dakbedekking. Het materiaal kwam uit het bos en er kwam geen spijker aan te pas. Het werd een leuk huisje, ook op palen natuurlijk, met een ingebouwd keukentje.
Al het struikgewas er omheen werd een flink stuk weggekapt. Dan kwam het wild niet zo vlak bij. Want er zat van alles. Apen, beren, herten, var-

kens en twee tijgers. Volgens de bevolking waren ze voor mensen niet gevaarlijk. Men noemde hen de "Djaga doesoen". We zagen ze niet doch merkten hun aanwezigheid wel degelijk. Soms, als de wind uit hun richting woei, konden we ze ruiken. Een penetrante wildedierenlucht, zoals men wel in de dierentuinen kan ruiken. Onze honden waren dan net gek. Ze probeerden zich te verstoppen onder het huis, tussen het brandhout dat daar in voorraad opgestapeld lag. Of kropen de trap op om in het huisje te komen. Doch er gebeurde niets.
Ook 's nachts merkten we hun aanwezigheid, door de apen gewaarschuwd. Deze dieren betrokken, in groepen, ergens een slaapboom. Maar altijd bleef er één wakker, op wacht. De tijger houdt van apenvlees en sluipt heel stil nader tot onder de boom. Daar geeft hij een vervaarlijke brul. Slapen alle apen, dan is er allicht één, die van schrik loslaat en naar beneden ploft, ten prooi aan de Heer der Wildernis. Maar waakt er één, dan waarschuwt hij de anderen en er ontstaat een gekrijs en gegil dat tot ver in de omtrek te horen is. En de tijger moet teleurgesteld afdruipen.

Zo was er een apenboom, waar "Hij" zat en we vonden de volgende dag dan ook zijn sporen.
Ook hoorden we soms zijn jachtroep 's nachts. Het leek heel veel op het roepen van een hert. Een hoog en toch wat hees geluid. Maar waar het geroep van een hert ons niets deed, als "Hij" riep, dan kroop je een eigenaardig kriebelgevoel van beneden over je ruggegraat omhoog tot in je nek en je wist dan dat het geen hert was.
Daar wij overdag niet meer naar de doesoen durfden, gingen mijn man en ik er 's avonds heen. Ons zoontje lieten wij bij de Javanen en ook de honden mochten niet mee. Aan de bosrand wachtten we tot het donker was en liepen dan naar de doesoen, die een tien minuten lopen verderop lag, langs de grote weg. We haalden wat spullen op en wat eterij en begaven ons tegen een uur of half negen weer op de terugweg. We hadden een zaklantaarn bij ons, die we zo af en toe aandeden, want het was pikdonker in het bos, op het smalle paadje.
Op een avond gebeurde er iets vreemds.
We waren ongeveer halverwege, toen we het merkten. Waar er in het bos altijd wel geluid was, geritsel, of een vogel, of iets anders, viel er plotseling een onwezenlijke stilte om ons heen. We merkten het niet direct. Verbaasd luisterden we , maar geen geluid. Een doodse stilte. We stonden even stil en probeerden de duisternis om ons heen met onze ogen te doordringen. Zó opvallend was het.
En toen kwam dat andere gevoel over ons. Een lichte kriebeling, die van beneden over de ruggegraat naar boven liep en je het gevoel gaf of je nekharen recht overeind stonden. Nu wisten we het. De tijger, de "harimau" was bij ons.
We wisten niet wat we moesten doen, doch besloten toen maar gewoon door te lopen. Er was geen andere keus.
De hele weg door naar de ladang liep hij met ons mee. Misschien waren het wel alle twee. Ik weet het niet. Maar we waren heel erg opgelucht, toen we veilig ons huisje bereikt hadden en dat opgejaagde gevoel van ons afviel.
De volgende morgen, heel vroeg, kwamen er al mensen langs, die naar verderop gelegen ladangs trokken. Pas tegen de ochtend gingen ze op weg, want voor geen geld dorsten ze 's-nachts door de bossen te gaan. Ze vonden ons al erg moedig, dat wij dat wèl deden.
Deze morgen kwamen de verhalen los. Of we wel wisten dat we begeleiding hadden gehad. Ze hadden de sporen gevonden. Soms naast het pad en soms kruiste hun spoor het onze. Liep soms een eindje mee achter ons aan. Het schenen toch twee dieren geweest te zijn. Ze hadden ons gevolgd. Soms naast ons, soms achter ons. Wellicht uit pure nieuwsgierigheid, ik weet het niet.
Wij hielden ons natuurlijk groot en zeiden dat we dat wel wisten, maar dat hun "Djaga doesoen" ons in bescherming hadden genomen.
Sindsdien hadden we, volgens hen, "ilmoe" en bekeken ze ons met meer respect.
Toch wil ik U wel vertellen, dat we sindsdien onze nachtelijke uitstapjes staakten en dus toch overdag, of tegen de schemering, even heel vlug op en neer gingen naar het dorp.
"Djaga doesoen" of geen "Djaga doesoen", je kon nooit weten.

E. A. PH. ZIESEL-SCHMIDHAMER

(vervolg: Orde van het Universum)

uitermate yin is, snijdt men de groente bij voorkeur zeer klein, erg yang. Het snijden betekent eveneens een vooruitlopen op en stimuleren van het spijsverteringsproces. Het mes fungeert hier ahw. als een deel van ons gebit. Vorm, kwaliteit materiaal, scherpte (je snijdt, je hakt niet), hanteren van het mes, spelen een aanzienlijk belangrijke rol hierin. Want wij integreren riermee persoonlijke energieën in ons voedsel. (De ouden beschouwden het tweesnedig zwaard als symbool voor Recht en Orde. Tegenwoordig siert de afbeelding van een geblinddoekte Vrouwe Justitia, die een zwaard manipuleert, menig Hooggerechtsgebouw! Het moderne symbool voor Recht en Orde. Ziedaar!

Er zijn weer
SAWANGANS !
Weet U nog, duivefluitjes?
(TT no. 19 15/4)
1 - 2 en 3-tonig *f* 1,50 - *f* 2,—
***f* 2,50 TOKO TONG TONG**

B.O.S. Angklungmeisjes spelen in Californë

De meisjes van het B.O.S. angklungorkest met Mevrouw le Clercq (echtgenote van de directeur Philips-Eindhoven).

Bij de vele opvoeringen, die onze kinderen met hun angklung hebben gegeven, waarbij buitenlanders aanwezig waren, kwamen elke keer opnieuw velen naar mij toe met de vraag, of het angklungorkest Pa van der Steur in het buitenland zou kunnen spelen. En iedere keer was mijn antwoord, dat het voorlopig nog niet mogelijk was vanwege de school. Dat was toen natuurlijk slechts gedeeltelijk waar, want ik had er direct bij moeten zeggen, dat ik niet weet hoe ik het moet doen. Diep in mijn kleine hart echter begon een klein sprankje hoop te groeien, dat het eens zo ver zou zijn.

Geheel onverwachts kreeg ik het te horen: "Het angklungorkest Pa van der Steur wordt gevraagd om in het buitenland te spelen". En niet zo maar in Singapore of Manilla of andere dichtbijgelegen steden, maar Los Angeles! Opwinding overal, vooral bij onze kinderen die straks zullen meegaan.

Maar...... ik word er stil van! Hebben wij het verdiend? Zijn wij het werk echt wel zo toegewijd, dat de Almachtige deze wending heeft gegeven? Niemand kan zoiets beoordelen, en dat hoeft ook niet. Wij doen ons best en aanvaarden Zijn bestiering in alle nederigheid.

De 30e okt. moesten wij dan klaar staan om in alle vroegte naar Halim, Jakarta's international airport, te gaan. Wij zouden via Tokyo en Honolulu naar Los Angeles vliegen om daar de verjaardag van het Indonesische Staatsoliebedrijf Pertamina te helpen opluisteren. Hoe het zal uitvallen? Jullie zullen het wel horen.

De Gestichtsreporter.

DE PADVINDERIJ IN INDONESIË

Wist u, dat in Indonesië de Padvinderij (Pramuka) een tijdperk van grote bloei beleeft? Zij was in de nederlandse tijd al populair maar toen was van eenheid tussen de grotendeels nederlands georiënteerde en de nationalistisch gerichte padvinderij natuurlijk geen sprake. In 1952 kwam een federatie van de inmiddels geheel indonesische padvinderij tot stand, maar een eenheid werd ook deze federatie niet. Aan onderlinge tegenstellingen kwam een eind toen in 1961 de scout-groepen besloten op te gaan in één organisatie, die door de regering werd erkend als de enige wettige padvinderij. Zo onstond de Pramuka. Zij is zeer actief op het gebied van "community development", vindt ook internationaal waardering en ontwikkelt zich meer en meer als een belangrijke factor in de ontwikkeling van het land. Er zijn naar schatting anderhalf miljoen mannelijke en evenveel vrouwelijke padvind(st)ers.

In Nederland is zowel een jongens- als een meisjesgroep, in totaal tellende 54 leden.

Al deze bijzonderheden ontlenen wij aan een rondzendbrief van de nederlandse adviseur Dienst Technische Hulp van de Pramuka, de heer F. J. van der Veer (Händellaan 16, Huizen NH.), die in zijn nieuwsbulletin nog tal van interessante bijzonderheden geeft over het werk van de Gerakan Pramuka en o.a. tevens vermeld, dat de voorzitter, de Sultan van Yogya (vice-premier in het kabinet) onlangs is onderscheiden met de Bronzen Wolf, de enige internationale onderscheiding voor verdiensten op internationaal scouts-terrein. Wel een bewijs dat de activiteiten van de Pramuka met belangstelling en waardering worden gevolgd in de internationale padvinderij. Moge de Gerakan Pramuka groeien en bloeien tot heil van Indonesië!

J.H.R.

Reis van Chris (V)

BALI

Wie in Bali een goedkoop adres zoekt voor logies + ontbijt, kan terecht bij: Njoman Pudjawan - Br. Tegal-Kuta. Kuta ligt halverwege het vliegveld en Den Pasar. Er is wel electriciteit, maar geen waterleiding. In elke badkamer is een hurktoilet, welke laatste met een muurtje is afgescheiden. Voor velen misschien een tamelijk onhygiënische bedoening, maar voor Rp 200,— (*f* 1,60) moet je niet het Hilton-hotel verwachten.

Ik vloog van Jakarta naar Den Pasar. Op het vliegveld vroeg de chauffeur mij, waar ik naar toe wilde en in welk hotel. Ik vertelde, dat ik naar Kuta wilde en bij een gezin wilde logeren. Toen werd ik naar bovengenoemd adres gebracht.

De huisbaas en zijn vrouw zijn een jong echtpaar en heel sympathiek. De boss had toen een motorfiets. Wie Bali wil zien en alleen of met zijn tweeën is, kan het beste een motorfiets huren. Die is er dan het goedkoopst vanaf.

Op het hoofdbureau van Politie te Den Pasar is er een speciale afdeling, waar de toerist, die een klein beetje kan motorrijden, zonder al te veel moeite een voorlopig rijbewijs, alleen geldig voor Bali, kan krijgen. Wel extra pasfoto's meenemen van hier. Motorfietsen en scooters zijn te huur. De landlord had ook nog een helm. Maar wat voor één! Een parachutisten helm. Liever zo'n helm dan geen helm, dacht ik. En daar reed ik, met dat gekke ding op mijn nog gekkere kop. Mij werd op het hart gedrukt, goed op de honden te letten. Niet alleen, dat ze zich bij tientallen over 's Heren wegen vrijelijk begeven, maar die rotkrengen steken op de meest onverwachte ogenblikken de straat over.

Ik darde op die Honda naar Tanah Lot, Ulu Watu, Ubud, de Koningsgraven, het meer van Bedujan, enz. enz En ik genoot met volle teugen.

Ik deelde het gezin van mijn ontjom en tempeh raos van Bandung en als ik daar wat kocht, dan bracht ik het mee naar huis (inderdaad was ik daar thuis.) Ook moeder de vrouw gaf ik vier blouses, om te werken.

De laatste dag, dat ik er was, maakte Pudja voor mij babi guling. Zijn afscheidsmaal aan mij.

Toen ik hem vroeg hoeveel ik hem verschuldigd was, voor 10 dagen logies + gebruik van de motorfiets, liet hij het aan mij over. Ik gaf hem Rp 7000,— en dat vond hij te veel. Hij nam het pas aan, toen ik zei, dat het voor de kinderen was.

Wat een heerlijke vacantie, om met zulke mensen in aanraking te komen!

Chris

AMBON

Hoe een jongen door zijn goedheid een gelukkig leven kreeg

Een jongen, die uit Hollandse ouders in Ambon geboren was en die de taal der Ambonnezen verstond, kwam op zekere dag uit school. Vrij vlug spoedde hij zich naar huis, want de zon brandde knapjes. Ineens zag hij, niet ver meer van zich af, een oude vrouw aan de kant van de weg zitten. Hij had haar eerder heel niet gezien. Toen hij tegenover haar stond, keek ze hem aan en vroeg, of ze bij hem thuis ook eten hadden.
"Ik weet het niet", zei hij, "maar ik zal wel even vragen."

't Eindje, dat hij nog moest afleggen, liep hij nog vlugger, dan hij anders gedaan zou hebben, en vroeg thuis aan z'n moeder, of er ook nog eten stond.
"Waarvoor, m'n jongen?"
"Voor een oude vrouw, die daar ginds aan de kant van de weg zit."
"Nee, er is niets meer, jammer genoeg."

"Nu moeder, geef me dan maar een paar centen. We kunnen die ouwe vrouw daar toch niet met niets laten zitten."

Dat vond de moeder ook en ze gaf haar zoon een paar centen.
Daarmee liep hij haastig terug naar de plaats, waar 't oudje zat, en reikte haar de geldstukjes over.
"Moeder heeft niets meer in huis," zei hij, "maar dit is om koekjes voor te kopen."

INDISCHE OVERLEVERINGEN

door LARMOYEUR

De vrouw keek hem een beetje vreemd aan en zei: "Je zal je hele leven lang gelukkig worden."
Waarop ze verdween. 't Was Tainaloehoe.
Uit de volgende levensjaren van de jongen is nog een voorval bekend, waaruit eveneens bleek, hoe goed hij was.
Op een dag ging hij met een vriend op stap. Jongens gaan dan meestal nogal ver van huis. Zij ook. Toen ze bij een beek kwamen, waren ze bijgevolg tamelijk moe en warm en ze besloten daarom te baden. Hoe heerlijk was het in het frisse water! Maar eensklaps zag onze Tainaloehoe-jongen, dat z'n makker in een draaikolk terecht gekomen was: ogen, neus, mond en oren, alles draaide in 't rond. Zonder zich te bedenken, naderde hij en trok z'n vriend uit de zuigende stroom. Hij legde hem op de kant en deed z'n best, om hem bij te krijgen en sprak zachte woordjes tegen hem als een moeder. Het lukte. De drenkeling rees overeind en was in staat mee naar huis te wandelen.
Later werd de goede jongen, die helper en redder was, kapitein onder generaal Van Daalen. En hij had een zeer gelukkig leven. Daar zorgde Tainaloehoe voor.

Overgenomen uit: Indische overleveringen", Uitg. W. Thieme.

KIMM Indische spekkoek

**Verras U familie en kennissen met de Echte Ind. Spekkoek voor de komende feestdagen van KIMM.
Om teleurstellingen te voorkomen moet U tijdig storten. Stort *f* 12,50 op giro 158225 en U ontvangt een spekkoek van ca. 500 gram in speciale verpakking franco thuis.
"KIMM" Joh. Verhulststraat 98, Amsterdam-Z. Telefoon 020 - 72 84 61.**

Indonesië in opkomst

Prijs *f* 79,50 plus porto *f* 4,75 (3 termijnen mogelijk!)

EEN BUITENGEWOON AARDIGE REACTIE N.A.V. ANNIE LARMOYEUR

Voorzover mijn geheugen mij niet in de steek laat, is Mejuffrouw Annie Larmoyeur omstreeks 1926 of 1927 in Indonesië gearriveerd, waar zij als onderwijzeres werd tewerkgesteld aan de 1e Europese Lagere School te Sukabumi (wie heeft van dit idyllisch verborgen schooltje, gelegen ver van de Selabatuh-weg, nog een foto?), waar zij, in mijn tijd, in de derde en later vierde klasse, les heeft gegeven.
Ze was in de volgende plaatsen bij het onderwijs werkzaam: Sukabumi, Bandung, Menado en Makassar. In de laatste plaats is zij, zoals U bekend, kort voor de Japanse invasie overleden.

Uit Nederlands oogpunt gezien is Mejuffrouw Larmoyeur, die, naar ik meen, geboren is in Winschoten Provincie Groningen) geen "Hollandse", maar een "rasechte" Groningse.
Bewust heb ik het woord "rasecht" tussen aanhalingstekens geplaatst, omdat ik mij nog zeer goed kan herinneren, dat zij indertijd ons heeft verteld af te stammen van een Fransman van het Keizerlijk Leger. Bedoelde Fransman zou haar overgroot c.q. betovergrootvader geweest zijn. Merkwaardig hoe lang dergelijke verhalen uit je jeugd je bij blijven.

Blijkens naspeuringen in gemeentelijke- en kerkelijke archieven door de heer Larmoyeur in de oorlogsjaren 1940-1945 is hem gebleken, dat de familie afstamt van een sappeur van het Franse Leger, die bij de terugtocht uit Rusland in Coevorden is achtergebleven. Betrokkene is later verhuisd naar de stad Groningen, vanwaaruit de vader van de schrijfster zich heeft gevestigd te Winschoten en waar ook zij en haar broer en zuster zijn geboren. Volgens de heer Larmoyeur verklaart hij de naam uit de betekenis van het Franse werkwoord larmoyer = huilen. Larmoyeur zou dan afgeleid kunnen zijn van het beroep "huiler", hetwelk vroeger werd uitgeoefend door personen, die, tegen betaling, het verdriet vertolkten van de familieleden.
Hoezeer zij, v.w.b. het eerste jaar van haar verblijf in Indonesië nog gebonden was aan haar geboortegrond, bewijst wel het volgende:
Aardrijkskundig bezien kreeg de provincie Groningen alle aandacht. Vrijwel alle steden en dorpen (zelfs de allerkleinste) werden ons, toentertijd al, van de kaart (grote schaal) geleerd. Geliefde vragen waren b.v.: "Noem alle plaatsen op gelegen aan of nabij het Damsterdiep etc." Overigens leerde zij zelf-wellicht vanwege de omgang met ons-vrijwel accentloos de namen van dorpen en steden op Java en in het Maleis uitspreken.

Verder nam zij een proef met de "middag-school" van 14.00 uur - 16.00, welke proef de eerste keer, vanwege de "slaapbevangenheid" van haar vrijwillig als proefkonijn dienende pupilletjes, eindigde in een wandeling door de kampongs en de tweede maal in het zwembad Prana, gelegen aan......(?) (doch aan elke Sukabumiër bekend).
Met enige weemoed denk ik nog steeds aan die tijd terug. Ik heb dan ook niet nagelaten, om in de periode, dat ik woonachtig was te Groningen, het adres van haar familieleden op te sporen.

J. M. Gerverdinck

ONS DAGELIJKS (EN NIET DAGELIJKS) BROOD

Nog maar een week of vier en we zitten weer in de voorbereidingen voor Sinterklaas, Kerstmis, Oud- en nieuwjaar. 't Uitzoeken van kleine en grote cadeaux als we daar wat aan doen, 't bedenken en maken van surprises. Wat voor lekkers gaan we **eten?**
En dan 't klaar maken van al die heerlijkheden.

Door PLANTERSVROUW

Er zullen copieuse diners aan huis bezorgd worden en ook de banketbakkers varen er weer wèl bij. Of bakt u alles zelf? Ik ben niet zo'n ervaren bakster. Maar ik geef dan ook weinig om taart en gebak. 't Rúikt lekkerder dan 't smaakt, vind ik altijd. Vooral als 't in de oven staat.
Wat ik wel graag en vrij regelmatig doe, is, zelf brood bakken. Nu, met soya-meel er in. Omdat we vroeger, op onze ondernemingen er dikwijls op aangewezen waren, heb ik er routine in. In verband met de grote afstanden naar de stad, werd de pesoeratan de postloper, niet dagelijks de bergweg afgestuurd, maar twee maal in de week en op sommige landen zelfs maar eens. En dan kon hij ook boodschappen meebrengen van de pasar en ook brood van de Chinese bakker, maar dat was uitgedroogd als hij laat in de na-middag pas weer "boven" was. Op zijn bergpaardje, zijn "koeda-katjang".
In de grote steden was Konings'-gist te krijgen en dan waren de resultaten overheerlijk. Toch kon ik me ook best redden met gegiste legèn (palmwijn) of tapé-vocht als begin.
En hád je eenmaal een goed deeg, dan hield je er iedere dag maar een kluit van achter als "babon"-moeder voor 't brood van de volgende dag. Apparaten kwamen er niet aan te pas, behalve de blote handen en een stenen aanrecht. En nog, al heb ik nu een electrische deegmachine, kneed ik liever met de hand. En ik bak 't brood waarvan ik hierbij 't recept geef, voor 't geval u zich er aan wagen wil. Zeer aan te bevelen. Iemand die 't van me proefde vond 't lekker. Alleen was hij "lekasser kenjang" (eerder genoeg), wat volgens mij, één van de redenen moet zijn om 't dagelijks te eten.

400 gram tarwebloem
100 gram soya-bloem
½ lepel zout
½ lepel suiker
20 gram gistkorrels uit een pakje
3½ à 4 dl. melk of water
20 gram vet of boter.

In de bloem een kuiltje maken en daarin de gist. (Oplossen eerst in een beetje handwarme melk met wat suiker, tien min. laten staan)
't Zout aan de kant strooien, dat 't niet bij de gist komt. Dit houdt 't rijzen nl. tegen. Gesmolten boter of vet toevoegen de rest van 't vocht en alles goed door elkaar kneden, kletsen tegen 't aanrecht. 't Deeg mag niet te nat zijn, maar ook niet te droog. 't Moet van de handen loslaten. Op een warme plaats te rijzen weg zetten, onder een vochtige doek. Een paar uur.

Dan nog eens goed kneden, de deegbal vijftien, twintig keer tegen 't aanrecht slaan. Er een vorm aangeven en in een beboterde en met bloem bestoven broodvorm overdoen. Opnieuw laten rijzen, nu hoeft 't niet zo lang meer, 't gaat veel sneller omhoog.
Dan in ongeveer drie kwartier op de onderste richel van een hete (voorwarmen) oven gaar en bruin bakken. 't Is gaar, als 't een heldere klank geeft, als er op geklopt wordt. Om een glimmende korst te krijgen, zodra 't uit de oven komt, de bovenkant met water bestrijken.
Ik heb ook nog een recept voor u van onze eigen mevr. Kloppenburg Versteegh, dat, ieder, die haar boek heeft, "Wenken en raadgevingen", 4e druk 1934, kan vinden op bldz. 345.
"Neem een half pond soya-meel. (Dan geeft zij aan, hoé dat meel gemaakt moet worden, maar u koopt 't natuurlijk kant en klaar.)
Doe daar zes tot acht eieren bij, waarvan de dooiers en 't wit afzonderlijk geklopt moeten worden. Vervolgens wat zout en als gist, een theekopje natte legèn. (Wij gebruiken de op de gebruikelijke manier opgeloste gistkorrels, bij gebrek aan legèn.) Kneed alles goed tot een deeg en zet dit in een tulbandvorm te rijzen en bak 't dan in de oven of wel, doe er eerst vuur onder en dan boven, tot 't brood gaar gebakken is. Zulk brood kan twee dagen goed gehouden worden."

*

En dan, als vervolg op al dat lekkere-, een beetje een zurig brood.
Ik was op een morgen net klaar met deeg-kliederen, toen mijn man kwam zeggen, dat hij zelf naar de stad zou rijden om een kostbare zending bibit, plantmateriaal, van 't station af te halen.
"Wach even, wach even, ik haat mee."
Zo'n onverwacht uitstapje liet ik niet voorbij gaan. Op de pasar viel altijd wel wat te neuzen. Mijn handen gewassen en baby Mick van tien, elf maanden uit de box getild. Vóór wachtte de auto al, met aan 't stuur mijn man en één van de employé's naast hem. Wij zetten ons op de achterbank neer met mijn mandje tussen ons in. Zo'n ouderwetse weet u wel, met allerlei kleine attribuutjes er in. Beurs, boekje, schone zakdoek, sleutelbos. En ook de twee ringen die ik bij 't brood kneden altijd aflegde.
Mickje pakte onmiddellijk de sleutelbos er uit en was er de hele verdere weg zoet mee.
Op de pasar werden wij afgezet en met 't kind op mijn arm en een grote tas voor de boodschappen in mijn hand liep ik de kraampjes af. Met goedkope lapjes, mand- en aardewerk, snoeperij. En op de grond op uitgespreide matten, allerlei groenten en fruit, hoog opgetast.
Terwijl de bibih-djoewal, de koopvrouw heerlijke mangga's-aro manis in mijn tas legde na mijn ge'tawar (loven en bieden) aan haar stalletje, hoorde ik een zacht gerinkel over de stenen, ik zag nog net hoe één van mijn ringen weg rolde onder 't matje. Hij werd er door de verkoopster onder vandaan gehaald, ik schoof hem aan mijn vinger. Maar de schrik sloeg me om 't hart. Mickje had zich kennelijk niet alleen met mijn sleutels bezig gehouden. Ze had ook met mijn ringen gespeeld. Deze was er één van, de andere was mijn trouwring. Terug in de auto keerde ik 't mandje om in mijn schoot, ik zocht in alle hoekjes en gaatjes van de auto. Mijn kleine kameraadje was

onvindbaar. En ik ontroostbaar. Ik weende droeve tranen. En telkens als ik naar 't bleke bandje keek om mijn bruine vinger, voelde ik de ellende weer opkruipen naar mijn keel. Er waren zo zeker al een grote drie weken voorbij gegaan, als ik 's-avonds in bed ineens overeind veerde.
"Dát doe ik."
"Wat ga je doen?" Mijn man was stomverbaasd.
"Morgen bel ik 't pandhuis op, om te vragen naar mijn ring." "Zet dat vervelende ding toch eindelijk uit je hoofd." Hij draaide zich om en viel in slaap.
Ik bleef nog lang wakker. "En toch doe ik 't" dacht ik koppig.
Was 't toeval? Of zo maar een logische gedachte?
Maar door wié?, door wát, mij ingegeven, na zoveel tijd. Ik kreeg mijn dierbaarheidje terug. Over 't pandhuis, van de Landrechter. En de dievegge nog een zware straf, vond ik. Want zo kostbaar was mijn ring niet.
Behalve dan voor mij.

Plantersvrouw.

EEN GEESTRIJK VERHAALTJE

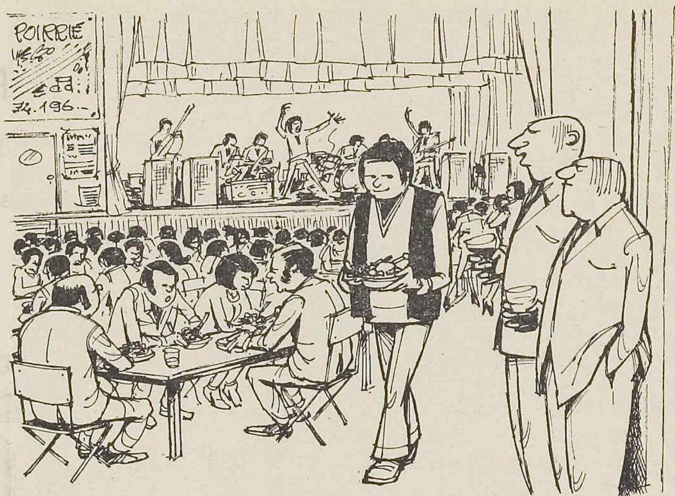
Arak is een distillaat uit melasse en volgens de W.P. ook uit rijst en mais.

Volgens Mevrouw Kloppenburg is Arak inheemse rum, gestookt uit melasse, de z.g. gula tètès. De Batavia Arak stond bij buitenlandse afnemers het hoogst aangeschreven. Enkele jaren geleden kocht ik hier bij een wijnhandel een fles "Supra Batavia Arak".

Ook Rum wordt uit de melasse van suikerriet verkregen. In Jamaica, waar de beste Rum vandaan komt, laat men ze lange tijd in eikenhouten vaten rijpen voor de gewenste kleur en het bouquet.

Arak wordt meestal in flessen verkocht en uit kleine glaasjes gesavoureerd, omdat ze een hoog alcoholgehalte heeft.

De wijn uit gegiste rijst, de tapé-wijn is heerlijk zoet, geurig en gezond, maar ook zeer alcoholhoudend!

"Als die lui een fuif hebben is 't alleen maar om te eten en te dansen!"

Toewak is palmwijn, afgetapt uit de onrijpe bloemkolven van de arèn - de lontar - en de cocospalm.

Verkoopt men dit sap niet als drank, dan wordt het tot suiker ingekookt. De ongegiste palmwijn, legèn, of nira wordt gebruikt, om deeg te doen rijzen. Ook wordt ze toewak manis genoemd, de gegiste heet toewak keras.

Meestal wordt de toewak manis in de bamboekokers rondgevent; in een houdertje zitten de gewone inheemse drinkglaasjes.

Volgens Mevrouw Kloppenburg is toewak op de nuchtere maag gedronken van grote medicinale waarde. Ik proefde ze in Bogor. Ze smaakte wat rokerig zoet.

De zaden van de arènpalm worden geconfijt, de z.g. kolang-kaling.

De vruchten van de lontarpalm heten siwalan; lichtgelig van kleur, geurig, sappig en zoet.

R. Gr.

Naar aanleiding van de arak-verkoper (T.T. no. 7) die geen arak maar toewak verkocht, schreef Roos Grooss nog bovenstaande duidelijke toelichting over de verschillende soorten drank die de mens heel gelukkige momenten kunnen bezorgen, zonder nu direct horizontaal te gaan, of door de politie aan het blazen te worden gezet.

Het mopje van onze cartoon-tekenaar Poirrié zou voor de kankerende Horeca-bedrijvers misschien een goede tip kunnen zijn. Als je de Hollanders nu eens, door het eetmenu dusdanig aantrekkelijk te maken, aan het eten zou kunnen zetten, inplaats van aan de jenever en het bier?

Indische mensen zijn normaal geen grote drinkers. En als ze dat doen, dan doen ze het graag thuis. Geen kroeglopers dus. Probeer een Indischman niet te lokken met een "Kom een borrel bij me drinken," want dan komt hij beslist niet. Maar voor een "Zeg, mijn vrouw heeft vandaag haar specialiteit, nasi goedek, kom je?", laat hij zich niet twee keer noden. Niet uit vraatzucht, maar omdat het genieten van bijzonder lekker eten een levensbehoefte is van hogere orde! Tjalie heeft er al vaak en uitgebreid over geschreven. Trouwens wat een hemelsbreed verschil van cultuurpatroon:

het volschenken van een borrelglaasje en het bereiden van zo'n ingewikkeld gerecht als nasi goedek!

Het borreltje benadrukt met zijn warmte misschien de warmte van vriendschap en hartelijkheid, maar met het samen nuttigen van heerlijk eten benaderen we het bekende spreekwoord dat met een variatie zou luiden: "De beste vriendschap gaat door de maag."

U mag het prozaisch vinden, maar laten we gelukkig zijn met onze hebbelijkheid: eten. En sámen eten. We maken er geen brokken door en laten balonnetjes blazen aan kinderen over.

L.D.

OP NAAR LIMBURG !

"Loe", alias Botjah Semawis, zendt ons twee knipsels uit Limburgse bladen, die ons met vreugde, vermengd met een zekere verbazing, vervullen. Niet minder dan twee Limburgers zijn dezer dagen onderscheiden als...... saté-bereiders. Als wij het goed begrijpen: één van hen als de man, die zich heeft onderscheiden als de held die het best met vuur en rooster kan omgaan, de andere als de vervaardiger van de beste saté-saus. Ze bijten elkaar dus niet, maar zouden samen een uitstekende combinatie vormen, waard om de strijd om de wereld-titel aan te gaan.

Maar dan zou er eerst een kampioen van Indonesië moeten worden gekozen. En of het zo ver zal komen, tot een competitie tussen de duizenden kunstenaars die zich dáár met de bereiding bezighouden lijkt ons minst genomen twijfelachtig. De vraag, wie de beste saté maakt, de Indonesische professionals of de Limburgse amateurs zal dus wel altijd onopgelost blijven......

Maar nu ter zake: zijn die Limburgse onderscheidingen geen bewijs van de onuitroeibare positie in Nederland die de indische eetcultuur in de loop der jaren heeft verkregen? De heer J. Schoonhen uit Nieuwenhagerheide roosterde op zijn eigen zilveren bruiloft de befaamde stokjes-met-vlees zo perfect, dat hem het "diploma saté-maker eerste klas met de stokjes" werd uitgereikt door zijn bewonderaars. Nog indrukwekkender is de onderscheiding die de heer J. Steins uit Wijnandsrade werd toegekend voor zijn saté-saus: hij werd benoemd tot "eerste satésausmaker in Nederland", gevolgd door zijn benoeming tot "Koninklijk saté-maker van het paleis Soestdijk". Een grapje van de vriendjes? Er blijft nu nog een probleem dat doet denken aan de befaamde vraag, wie of wat er eerder was, de kip of het ei.

Wat is belangrijker, het roosteren van de saté of de bereiding van de saus, die deze culinaire heerlijkheid de finishing touch geeft? Hoe dit zij, we weten nu dat we om "echte" saté te genieten niet meer naar Indonesië behoeven te gaan, maar ook in Limburg terecht kunnen! Hoe die kèn!

JHR.

Er is weer KRIPIK-GENDAR

f 3,- p. 1/2 pond

TOKO TONG TONG

BOEKBESPREKING

VAN DE ANDERE KANT BEKEKEN

Onlangs is bij Martinus Nijhoff in Den Haag een klein boekje verschenen onder de titel "Herinneringen van een vrijheidsstrijdster". Schrijfster is Roswitha Djajadiningrat, dochter van de bekende politicus en regent van Batavia in de nederlandse tijd: een indonesische aristocrate dus, wier vorming en levenshouding grotendeels bepaald was door de in haar kring als regel bezochte nederlandse scholen. Het geschrift, een dagboek behelzende haar ervaringen als verpleegster in het republikeinse kamp gedurende een periode van vier maanden in 1947 is dan ook in het Nederlands geschreven. Met het dagboek van Margono vormt het een document humain waarin de zaken nu eens van republikeinse kant worden bekeken. Opnieuw komt de onbevangen lezer tot de conclusie dat aan beide zijden mensen vochten, wie niets menselijks vreemd was.

Mensen, met hoge idealen bezield of levend volgens de laagste instincten, met alle schakeringen daartussen. Hoogst ophelderend zijn haar reacties, wanneer zij ontdekt dat niet alleen de gehate Blanda's zich aan wreedheden te buiten gaan, maar dat aan republikeinse zijde precies hetzelfde gebeurt. "Oh, hoe kunnen ze zo wreed en hard zijn. Moet ik dan nu nog met die haat in mijn hart lopen voor die Hollanders? Nu nog, nu ik weet dat onze jongens hetzelfde doen?" schrijft Roswitha nadat zij de stoffelijke resten heeft gezien van nederlandse soldaten gruwelijk verminkt door de TNI. De begripsvernauwing die optreedt in dergelijke conflictsituaties, waarin de behoefte onontkoombaar is om de eigen partij te zien als edelmoedige strijders voor recht en vrijheid en de tegenpartij als een stelletje schurken wordt hier overtuigend onthuld.

Roswitha ontdekt ook nog andere dingen: de revolutie is niet alleen een politieke zaak maar ook een sociale: zij wordt door een belangrijk deel van haar omgeving gewantrouwd, omdat zij aristocratisch bloed in de aderen heeft en met een grotere vrijmoedigheid dan de indonesische meisjes, die haar collega's zijn, haar mannelijk gezelschap kiest. Wantrouwen en afgunst gaan tenslotte zo ver dat de republikeinse militaire politie haar een langdurig verhoor afneemt op het vermoeden, dat zij een nederlandse spionne is...... Op de laatste dag van haar verpleegstersloopbaan zal zij dan ook schrijven: "Veel heb ik hier geleerd".

Het frisse en in vele opzichten onthullende boekje is door mr. Moh. Roem van een Ten geleide voorzien en door onze gewezen ambassadeur te Jakarta mr. H. Scheltema van een voorwoord. Hij schrijft o.a.: "Terwijl de schrijfster een extra en hoogst persoonlijk dimensie toevoegt aan de geschiedschrijving over die periode van strijd en geweld getuigt zij tevens van de eigenaardige gebondenheid die beide volken ook in de moeilijkste tijden hebben gekend". Zo is het. Dit boekje, evenals de citaten uit Margono's dagboek, geschreven door "de andere kant" kan alleen maar bijdragen tot het besef, dat de hoog oplaaiende beschuldigingen en verwijten van beide zijden eigenlijk lood om oud ijzer waren. Aan beide zijden zijn diepe wonden geslagen. Gelukkig dat die nu geheeld zijn of althans minder pijnlijk geworden, zodat deze en dergelijke publicaties zonder heftige emotionele stoornissen kunnen worden gelezen. Tot beter begrip!

JHR.

Roswitha's boekje is verkrijgbaar bij de boekhandel Tong Tong. Prijs *f* 4,75 plus *f* 1,50 porto.

ALI EN NINO

Bij de uitgeverij De Harmonie in Amsterdam is verschenen de nederlandse vertaling van "Ali en Nino". Kurban Said, pseudoniem van Essad Bey, is de schrijver. Hij is als Jood geboren in Bakoe en overgegaan naar de Islam.

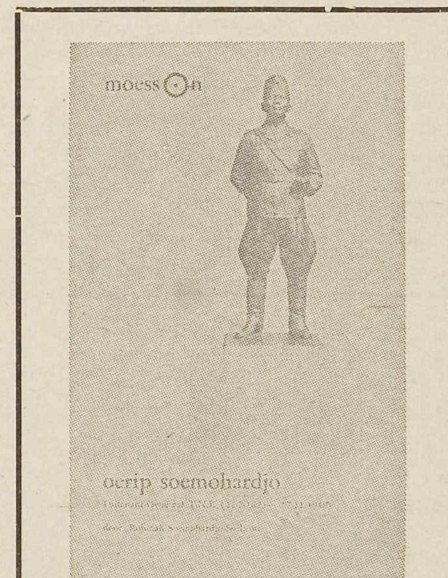
Het is, meen ik, niet de eerste nederlandse vertaling van dit boek: ik herinner mij het voor de oorlog al te hebben gelezen en dat zal dan wel in een nederlandse uitgave zijn geweest, maar dat weet ik niet zeker meer. Hoe dit zij, deze vertaling uit het Engels van Elsie Hoog brengt een van de fijnste boeken die ik in geruime tijd gelezen heb nu opnieuw onder de aandacht. Het verscheen in 1937 voor het eerst en wel in het Duits, zoals blijkt uit een korte biografie van Jenia Craman. Deze roman heeft dus wel een grote omweg gemaakt om het nederlands publiek te bereiken. Maar, omweg of niet, deze vertederende liefdesgeschiedenis van twee uit totaal verschillende levenssferen stammende mensen met als knooppunt de stad Bakoe aan de Kaspische zee en de omstandigheid dat zij elkaar al op de schoolbanken ontmoeten is van een ongewone bekoring. Ali, Islamiet en afstammeling van een eeuwenoud Perzisch geslacht, staat met het gelaat gewend naar Azië. Nino, het Georgische prinsesje Christin, en tot in haar diepste wezen Europees. Nochtans voltrekt zich het wonder: deze twee mensen vormen een ontroerend-innige band, die slechts door de dood wordt verbroken.

In het tweede deel van het boek kan men geschiedenis leren zonder geschiedenisboekje: het conflict dat het eind betekent van Azerbeidzjan als zelfstandige islamitische staat speelt zich nu af via de reacties, de gevoelens en de beweegredenen van levende mensen en niet volgens papieren data. Het einde van Ali, de ik-figuur uit deze roman, voltrekt zich met de wetmatigheid van een Griekse tragedie: er is geen andere uitkomst mogelijk wanneer de Russen Bakoe bestormen. Maar het boeiendst blijft voor mij de zeer subtiel beschreven ontwikkeling van de liefde tussen een jongen en een meisje en later van een man en een vrouw, ondanks schijnbaar niet te overwinnen verschillen in achtergrond en mentaliteit. Een ons, indische mensen niet onbekende situatie.

Als gezegd: een fijn boek. Warm aanbevolen.

JHR.

Ali en Nino kost *f* 14,90 plus porto bij de Boekhandel Tong Tong.

"OERIP SOEMOHARDJO"

door Rohmah Soemohardjo-Soebroto

Verkrijgbaar bij Boekhandel Tong Tong, uitgave Moesson-reeks.

Prijs nu slechts *f* 5,—.

Een boek, waarvan J.H.R. in Tong Tong zegt:

"het geeft een boeiend beeld van het leven van een Javaanse familie, sterk georienteerd op Nederland, maar nochtans Indonesisch......"

OMZIEN, MAAR NIET IN WROK

Uit een brief van B. W. de Rijk te Rotterdam aan de redaktie van Tong Tong citeren wij het begin. De schrijver heeft bezwaar tegen een der laatste afleveringen van de "Notities uit vergeelde papieren" van Margono Djojohadikusumo.

Persoonlijk vind ik dit artikel niet direct het juiste voor een blad als Tong Tong. Het lijkt mij beter te passen in één of ander tijdschrift ten behoeve van de Indonesische propaganda. Wie de Heer Margono Djojohadikusumo is, weet ik niet. Ik ben geen schrijver noch een deskundige op literair gebied. Ik ben een gewone sinjo, zoals er dertien in het dozijn gaan (vanwege een telfout van één van ons). Geen benul van politiek, lager noch hoger, dus gewoon: stom eerlijk. Ik moest de militaire dienst in, beslist niet voor mijn lol, en werd na de Japanse capitulatie aangewezen als vrijwilliger weer te vechten met de B. en L. brigade, 5th Division, de latere Gadja Merah.
Mocht dus iemand een bevlieging krijgen mij te beschuldigen van fascistische neigingen, ik heb daadwerkelijk tegen das Herrenvolk en de Bushidoartiesten gevochten. Ik werd, met zoveel anderen, door Soekarno de deur gewezen en ben nu in dit land, nog steeds niet mijn vaderland, chef van de boekhouding van een middelgrote importzaak. Dit over mijzelf.

Vervolgens gaat de schrijver ertoe over zijn bezwaren tegen de voorstelling van zaken door Margono op een aantal punten te formuleren. Om te besluiten betoogt hij, dat stukken als die van Margono er niet toe zullen bijdragen de goodwill tussen Indonesiërs en Nederlanders te versterken.
Op dit punt verschillen wij van mening met onze briefschrijver. Wij hebben nu langzamerhand voldoende afstand kunnen nemen van de droevige gebeurtenissen tussen 1945 en 1950 om de betrekkelijkheid van persoonlijke visies op de gebeurtenissen te kunnen inzien.

DISCO BOLLAND ☆ ☆ ☆

Stationsweg 143 tel. 070-60 17 03
DEN HAAG
Stationsweg 77 tel. 070-60 15 12
DEN HAAG
Herenstraat 157 tel. 070-86 32 01
VOORBURG
Frederik Hendriklaan 161 tel. 070 - 55 66 97 DEN HAAG
Giro 406636

Specialisten in oude krontjong en Indonesische pop-muziek, ook op muziekcassettes.
Uitgebreid country en western repertoire (import)
Soul en surinaamse L.P.'s.
India filmhits uit Bombay en verder alle TOPHITS van nu.
Voordrachten uit de Koran op L.P.'s.

Herfst in Holland? Nou nee, gewoon regentijd in Jakarta. Zo iets zal je trouwens in Holland nooit kunnen zien. Daar heb je gewoon lopend met een paraplu al zo'n verschrikkelijke last van de (ruk)winden, wattemeer als je ook nog eens daarbij op zo'n wobbelende fiets moet zitten. Bijv. tegen de wind in......!
Nee, alleen daarom al kan men meteen zien, dat dit geen Holland is! Maar gewoon Hayam Wuruk oftewel Molenvliet in Tempo Doeloe.
Maar met zo'n tropisch regenbuitje valt het water dan ook letterlijk met bakken tegelijk uit de lucht en zie je daardoor natuurlijk geen hond op straat, laat staan mensen......
Alleen maar een enkele zonderling op een fiets. Met een plu. En opgerolde broekspijpen en mouwen.
En maar hopen, dat je nog enigszins droog kan blijven!

Wie de "Notities" leest zal in alle objectiviteit tot de conclusie komen, dat de verwijten die beide zijden in het conflict tot elkander richtten in de grond **precies dezelfde** zijn. Dit overeenkomstig de oude wijsheid, dat men in tijd van oorlog goeds van de eigen kant en kwaad van de vijand wil horen. De kritiek die onze briefschrijver richt aan het adres van de republiek is juist. De kritiek van Margono op het optreden van de Nederlanders is precies zo juist. Het is maar aan welke zijde van de schutting men zich bevindt. Wij, Indische Nederlanders hebben ruim ons deel gehad in de ellende, die gepaard ging met de geboorte van de republiek.
En wij hebben daarover niet gezwegen.
Mag nu een Indonesiër niet eens uitleggen dat het leed hem evenmin gespaard heeft? En zeker, wanneer deze Indonesiër een man is als Margono: een man, die als zovele Nederlanders in het oude Nederlands Indië op de breuklijn van Oost en West stond en staat. Een man, die in zijn in 1970 verschenen "Herinneringen uit drie tijdperken" schrijft "ik druk mij over vele onderwerpen beter uit in het Nederlands" dan in het Indonesisch of Javaans ofschoon "ik dat volkomen beheers" en die bekent "als mens met onzichtbare gevoelsbanden verbonden te zijn, met vele nederlandse families aan wie ik alleen dankbare herinneringen heb". Tot zijn vrienden behoorde Tjalie. Uit die vriendschap kwam de gedachte voort, Margono de gelegenheid te geven, zijn "Notities" in Tong Tong te publiceren. Zodat men nu, na een kwart eeuw, waarin de gevoelens van haat en wrok zijn gesleten, ook eens kan lezen, hoe aan de "andere kant" precies dezelfde reacties optraden als aan de onze.
Gravend tot de bodem, blijken wij allemaal **mensen** te zijn, met dezelfde pijn, dezelfde vreugden, dezelfde tekortkomingen en dezelfde goede eigenschappen.

*

Onze briefschrijver weet niet, wie de heer Margono Djojohadikusumo is. Tot besluit dan enige data: na het beeindigen van zijn schooltijd in 1911, hulpschrijver, vervolgens in 1913 ambtenaar bij het Volkscredietwezen, in diverse functies werkzaam tot het uitbreken van de oorlog - onderscheiden met het ridderkruis van de Oranje Nassau orde - gedurende de oorlog werkzaam in diverse economische functies, na de japanse capitulatie o.a. voorzitter van de Hoge Raad van Advies van de republiek, president van de Bank Negara Indonesia, verloor twee zoons in de strijd tegen de Nederlanders, trok zich in de vijftiger jaren terug in het buitenland in afwachting van de resultaten van de mede door zijn zoon Sumitro geleide verzetsbeweging tegen Soekarno en wacht nu, 80 jaar oud maar niet der dagen zat - zoals nu weer kan blijken uit zijn "Notities" - op het einde van een zegenrijk en vruchtbaar bestaan. Een man zonder vooroordelen, zonder wrok tegen Nederlanders: een strijder maar ook een vat vol mededogen.
Een man, die ons respect verdient ook als hij wel eens dingen zegt die ons niet aangenaam in de oren klinken.

JHR.

MOTOR-FIETSEN

In aansluiting op de artikelen in Tong-Tong nr. 6 van de heer Boekholt en de heer Bartman (Soerabajanen in en uit de bocht) en van de heer Jos (Surabaya, heden en verleden) zou ik gaarne ook mijn bijdrage willen leveren.

Laat ik mijzelf eerst even voorstellen als een totok met zo'n 18 jaar Indië-ervaring (15 jaar vóór de oorlog en ruim 3 jaar erna) en al die jaren in Sura-ing-buaja gewoond hebbende (vanaf mijn negende levensjaar) en wel in zo'n elf, misschien wel meer, diverse woningen en pensions, van de ene uithoek van de stad naar de andere (mijn vader was van 'n nogal onrustige natuur.) En daarom, alsmede het feit, dat meestal je jeugdjaren de beste jaren van je leven zijn, om terug te gaan in je herinneringen, mag ik dan ook iets vertellen over ditzelfde Soerabaja van eerdergenoemde keren?

Ja, ik zou, eenmaal op m'n schrijfstoel wel oneindig door willen gaan, maar ik zou allereerst een bijdrage willen leveren ter aanvulling van hetgeen reeds over de krokodillenstad geschreven is en vooral de voetbalsport, waarvan ik zoveel vreugde heb mogen beleven en welke mij genoopt heeft een gobang in de kantong te mogen doen.

Om dan maar eens met die foto van 't Soerabajaanse Bonds-elftal te beginnen. Heweldig! Ik zie ze nog allemaal voor me, vooral Bep Bakhuis (ik weet, dat hij intussen als verslaggever de amateurvelden alhier afstroopt en ik zou best wel eens een gesprek met hem willen hebben), Broer Esser (ook 'n uitstekend hockeyer in die dagen) en Wim de Wilde (zo lenig als 'n panter).

Met deze drie voetbalhelden uit onze jeugd mocht ik het genoegen smaken lid te zijn van de S.V.V. Thor, alhoewel ik als junior alleen maar tegen hen op mocht kijken.

Dan zie ik op de foto nog de gebroeders Jahn (Theo en Ludwig) van Excelsior, Tan Chin Hwat, The Hong Djien en Tio Sie Liong van het immer aan de top draaiende Tiong Hwa. Dan nog Tetelepta van Mena Moeria en Baumgarten van H.B.S. Alleen Nooyen kan ik me niet thuisbrengen. Echter, de heer Boekholt haalt de spelers Hong Djien en Chin Hwat door elkaar, want de laatste was nu juist de man met 't eeuwige handdoekje om z'n rechterpols, en speelde back.

En zelden heb ik zo'n ondoorgrondelijke, onverstoorbare figuur op de Indische voetbalvelden zien rondlopen, als juist deze Chin Hwat (hij kwam oorspronkelijk van de Philippijnen). Hong Djien was 'n typische orthodoxe linksbuiten, 'n heel snelle met een goed schot. Ook Tjoh Cortenbach was mij goed bekend en zijn laatste dagen als rechtsbuiten bij onze vereniging heb ik dan ook nog net mee mogen maken. Hij had ook 'n lieftallige dochter, die bij ons korfbalde. Boy, oh boy, what a girl!

Dan kom ik nog de namen tegen van Emil en Gerrit de Raadt. En wie kent nou niet Gerrit (motorrenner/voetballer) uit die dagen. Zeker weet ik 't niet, maar ik dacht, dat zij (Emil en Gerrit) neven van elkaar waren. Emil was linksbuiten of linksback (ik dacht 't laatste) en Gerrit speelde in de voorhoede (beiden in H.B.S.).

Maar over dat motorrennen van Gerrit wil ik 't nog even hebben, want alvorens ik enthousiast raakte over voetbal, had ik nog twee liefdes, nl. motorrennen en wielrennen. Ik spreek dan van de jaren '30.

Wonende in de Kawistraat en niet zo ver van de paardenrenbaan van de Soerabajasche Harddraverij en Renvereniging, toog ik met enige vriendjes vaak naar de motorrennen, die op deze renbaan (gras) gehouden werden. De tribunes waren voor ons taboe (koerang doewit) en dus zochten we, meestal in 'n bocht, tijdig 'n fikse boom op, klommen daarin en hadden zo'n gratis-voor-niks uitzicht op het circuit. En juist in zo'n bocht gebeurde er wel eens iets. En dan die sfeer, hè, en die heerlijke lucht van vers gras, motorolie en uitlaatgassen. Om nooit te vergeten. Zodoende leerden we dan ook vele bekende motorcoureurs van naam: Gerrit de Raadt, Halbach, Dumas, Helant Muller en vele anderen, wier namen mij ontschoten zijn. Die waren toen onze idolen. En mochten wij ons in het gelukkige bezit van 'n fiets verheugen, dan werd zo'n stalen ros al gauw gemodificeerd, d.w.z. de spatborden gingen eraf. Het voorspatbord werd over het achterwiel geplaatst, zodat het 'n afgezaagd achterspatbord leek; 't stuur (meestal zonder handremmen, omdat je 'n doortrapper had) werd aan de uiteinden uitgebogen en last but not least, jatte je dan Pa's oude helmdop, sloopte de randen eraf en tjette het overgebleven deel donkerbruin. Met 'n kwastje witte verf

schilderde je dan nog even 't woord "Norton" aan de voorzijde van de helm en...... voilà een nieuwe generatie "motorrenners" was geboren, want natuurlijk werd er tegen elkaar geraced. Dat gebeurde meestal vóór schooltijd en na schooltijd (na 12 uur) en daarvoor gebruikten we dan de weg rondom het Kroesenpark op Simpang. Onder oorverdovend gebrul (nabootsing van gierende motoren; met de mond gedaan) vlogen we dan van start. De één verbeeldde zich Gerrit de Raadt te zijn, een ander had weer Halbach-allures, enfin, ieder beeldde zo z'n favoriet uit. Dat we niet altijd ongehavend aan de finish verschenen, was wel logisch, want een beetje zand in een scherpe bocht, of je trapper raakte de grond, of daar lag je, of liever gezegd, daar schoof je...... over het hete asfalt.

Geen wonder, dat we soms weken rondliepen met oude littekens en verse schaafwonden (nog in 't verband), maar dat gaf niks. Stond allemaal stoer voor de "kippetjes", begrijpt U.

Maar ja, de thuiskomst was dan niet altijd zo stoer. Van Pa kon je er nogeens 'n pak op je donder overheen krijgen, want hij moest de wond dan weer reinigen met boorwater en verbinden met 'n gaasje, gedrenkt in boorwater, 'n stuk taft (of pisangblad) 'n verbandje er omheen.

Maar ook daar kwamen we wel overheen, als we maar lol hadden.

Terugkomende op Gerrit de Raadt, kan ik volkomen beamen, dat hij ook 'n goede voetballer was, maar tevens ook 'n uitgekookte. Boze tongen beweerden in die dagen weleens, dat Gerrit 'n 'strafschoppendief' was. Want 't schijnt

(lees verder volgende pagina)

TEMOE LAWAK

dari Singer

bij uw drogist of apotheker

The Singer Import b.v. - Leusden

vaak voorgekomen te zijn (en ik heb 't zelf ook eens van nabij gezien), dat Gerrit met de bal aan de voet, in 't strafschopgebied gekomen zijnde, zich pardoes languit liet vallen (er moest dan wel een tegenstander vlakbij hem in de buurt zijn) en door deze komedie de scheidsrechter erin liet tuinen, waardoor deze niet anders kon doen, dan naar de beruchte stip te wijzen.

Dan was er helemaal niets aan de hand, maar blijkbaar zag Gerrit dan geen redelijke kans om 'n goaltje te zetten en dus maar aan de noodrem getrokken. A la Keizer dus.

Zelf had ik dat nog niet door, daar ik nog maar 'n groentje was op voetbalgebied, maar 't publiek om me heen, maakte 't me toen al heel duidelijk, dat Gerrit weer 'n truc besar had geleverd.

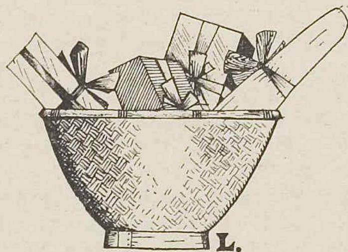
En zelfs tijdens 't motorrennen beschuldigde men hem, dat ie zich opzettelijk had laten vallen, als hij inderdaad ergens in een bocht, meestal aan de overzijde en onzichtbaar, onderuit ging. Men zei dan, dat hij merkte, dat hij z'n tegenstander voorbij moest laten gaan en dat hij z'n verlies niet goed kon hebben.

Nou vond ik die bewering wat al te gortig. Je laat je immers niet zo maar van zo'n snelle machine afdonderen.

Nee, dat kon er bij mij niet in, dan moest zo'n man wel over 'n formidabele valtechniek beschikt hebben. Nee, dat was onzin, trouwens Gerrit won vrijwel alles, maar had in 'n Halbach toch 'n geduchte concurrent. Gerrit bereed "Norton" of "Rudje" en Halbach was de "Harley Davidson" specialist. Voor mij was Gerrit een heel grote en jammer genoeg maakte 'n jachtongeluk 'n vroegtijdig einde aan z'n sportieve leven.

C. J. de Vries Humel

KERST KRANDJANG 1974

Uw gulden helpt de manden vullen! Voor de arme gezinnen in Indonesië die door de G.I.K.I. geholpen worden.

Eén gulden maar op elk bedrag dat U per giro aan Tong Tong betaalt!

(Méér mag natuurlijk ook!)

giro 6685 - giro 6685 - giro 6685

ALLEEN BIJ TONG TONG

Prins Mauritslaan 36 - Den Haag

Zoutloze KROEPOEK van VAMU

Iets nieuws:

Babie / ajam panggangsaus

per fles *f* 4,—

PLANTERSLEVEN IN ALAS & GAJOELANDEN (Atjeh)

Ik tracht de lezer eens iets te vertellen over deze landstreek, en wel in 't kort iets van het Gouvernements Caoutchouc bedrijf, waar de Ondern. Baleq Hars- en Terpentijn Winning onder resorteerde.

In mijn naaste omgeving waren ook enkele particuliere koffie Kebons, dus schrijver dezes kon niet zeggen, dat het daar eenzaam was.

Verre van dat. Naast het werk als Assistent van een afdeling, was er plenty tijd om te gaan jagen. Vlees kocht ik nooit.

Toen ik er kwam, was mijn nieuwe huis klaar, moest nog wat afgewerkt worden door de Chinese toekangs.

Ik had de hele boel overgenomen en woonde reeds in het huis.

's Morgens om half zes werd er rol gehouden; de taken (borong) werden uitgegeven. Een der vrouwen onderhield "amoureuse betrekkingen"; was nooit om half zes aanwezig op de rol.

Steeds moest ik er achterheen, om haar op te halen. Dit was van dien aard, dat ik, op zekere morgen nogal danig te keer ging tegen deze dame. Ik zei: "Perèk sama loe", waarop zij ten antwoord gaf: "Perèk sendiri!"

Ik ging daar verder niet op in, maar voor straf stuurde ik haar naar de Hoofd-Afdeling, wat een uur heen en een uur terug lopen was. Na twee dagen kwam ze al bij me, of ze toch maar weer in mijn afdeling mocht werken.

De straf had geholpen, want ze was stipt om half zes op de rol aanwezig.

Ik heb op "Baleq" prettig gewerkt onder de eminente leiding van de Administrateur Jan van Gils, in Bandoeng geboren; sprak alle inheemse talen. In Holland school gegaan; ook de Koloniale Landbouwschool Deventer doorlopen.

Verder was ik zeer bevriend met Hoofdmandoer "Sakri" van de andere afdeling, reeds een oud-gediende. In hem had ik tevens een hartstochtelijk jager gevonden.

Eens schoot ik een varken, haalde de lever eruit. Vroeg de volgende dag aan Paimo, mijn post en boekenloper, tevens erfkoelie, "Waar is het andere vlees gebleven?"

Heel gemoedereerd vertelde hij: "Dat heb ik met mijn vrienden opgegeten!"

Ik stond perplex en zei: "Jullie als Mohammedanen mogen toch geen varkensvlees eten?"

"Och," zei hij, "als Meneer het eet, zal het best lekker zijn!"

A. J. M. Keukenschrijver

ABONNEES AMERIKA ATTENTIE !

Uw abonnement (luchtpost $ 23,-; zeepost $ 16,-) kunt U per check voldoen aan: (verhoogd i.v.m. de koersdaling!)

Roy Steevensz, c/o East-West House, 7357 Franklin Ave., Hollywood, California 90046.

Indien U Uw Tong Tong niet hebt ontvangen of Uw exemplaar beschadigd is, en U een ander wenst, kunt U zich ook wenden tot Roy Steevensz.

Naar Den Haag schrijven duurt lang !

BATIK

is altijd

ANDERS DAN ANDERS!

Hoofddoekjes - damesshirts - herenshirts (korte en lange mouw) - kains (div. prijzen) - tassen - slippers - kleedjes en kleden - longdresses - rokken - blouses, etc. etc.

TOKO TONG TONG

BOEKHANDEL TONG TONG

Portugese influence in Indonesia
(Eng.) *f* 18,50
Antonio Pinto da Franca maakte een interessante studie over de sterke Portugese invloeden (taal, gebruiken, godsdienst) in vele gebieden en vooral de Oostelijkste eilanden van Indonesië. Kleurenfoto's en uitgebreide woordenlijst.

Dit najaar verschijnt een herziene herdruk van "De gordel van smaragd" van J. Fabricius, onder de naam "Achter in de Molukken". *f* **15,90**
(Er is momenteel van dit boek een TV-spel in de maak door de NCRV!)

Net van de pers:
Lin Scholte:
"Bibi Koetis voor altijd"
f **18,90**
Tot 31 December zonder portokosten!
Wie "Anak Kompenie" kent moet ook kennismaken met Bibi Koetis, de oude Javaanse tante die altijd met het gezin meereisde. Een juweel van een December-geschenk!

Gezelligheidskookboek, Edda Meyer *f* 18,90
150 pagina's vol zalige ideeën voor feest- en bijzondere dagen. Geïllustreerd.

Waar gebeurd.
Meer dan 60 verhalen die niemand geloven wil, maar die waar gebeurd zijn.
(incl. porto) *f* 15,—
Hollands-Indische verhalen,
M. Ferguson (incl. porto) *f* 14,90
Het verboden rijk, Slauerhoff *f* 9,90
Een mooie tijd, Godfried Bomans
Een van zijn bundels jeugd-piekerans. Geestig, raak en filosofisch, een totale herinnering van een van Nederlands grootste schrijvers, zoals we die allemaal willen blijven herinneren *f* 9,90
Mijn leven onder de koppensnellers,
Wyn Sargent *f* 22,50
Vaarwel tot betere tijden,
J. C. Bijkerk *f* 29,50
Tot en met 31 December inclusief porto!

Mellie Uyldert:
Verborgen krachten der edelstenen *f* 14,90
Verborgen wijsheid van het sprookje *f* 12,50
Sterren, mensen, kruiden *f* 8,50
De taal der kruiden *f* 15,—
Plantenzielen *f* 32,50
Lexicon der astrologie *f* 37,50

Net verschenen:
Verzameld werk van Maria Dermout
(herdruk) (7 boeken) *f* 45,—
Napoleon, Prof. Dr. J. Presser *f* 39,50
Het meest complete werk over de Franse (Europese) geschiedenis rondom de Napoleontische tijd. Een subliem naslagwerk, rijk geïllustreerd.

Brieven van Joh. v.d. Steur, uitgegeven door Bond van Oud-Steurtjes *f* **5,—**
(Porto *f* **1,50. Opbrengst voor de B.O.S.)**

Toer in eigen land *f* 4,90
Een uitstekende reisgids voor geheel Nederland. Een belachelijk lage prijs voor zo'n nuttig, waardevol boekje!

TOKO EN BOEKHANDEL TONG TONG
Prins Mauritslaan 36 - Den Haag - Tel. 070 - 54 55 00 - Giro 6685

OPENINGSUREN : **Dagelijks 9 - 2**
's Zaterdags 10 - 2

Telefonische en schriftelijke bestellingen worden 2 maal per week naar de post gebracht, Dinsdag en Donderdag zodat U dus (in Nederland) Woensdag en Vrijdag kunt verwachten. Houdt U hier rekening mee?

Oost-Indische spiegel, Rob Nieuwenhuis
Schrijvers en dichters over Indië en Indonesië vanaf de Compagnie-tijd tot heden (inclusief porto) *f* 63,50
Reincarnatie en Preëxcistentie
door Maria Penkala (porto *f* 2,—) *f* 19,50

Nieuwe uitgaven:
Ali en Nino, Kurban Said *f* 14,90
Een bijzonder stukje moderne literatuur. Een romance tussen Oost en West, een Moslim en een Christen meisje.

Is er leven na de dood?
Prof. dr. W. H. C. Tenhaeff *f* 12,90

TOEPOELS HONDENENCYCLOPEDIE
f 59,50
Het meest uitgebreide standaardwerk over kynologie, diergeneeskunde en erfelijkheidsleer. In 3 termijnen

Oud Den Haag, over mensen en dingen die voorbijgingen *f* 19,90
Kent Uw stad Hagenaar! Interessante wetenswaardigheden over de meest "Indische" stad van Nederland.

Oude romantiek, heerlijk om te herlezen:
Kapitein Blood, Rafael Sabatini *f* 19,90
Scaramouche, idem *f* 19,90

EINDELIJK vond men het in Nederland de moeite waard een gids voor Indonesië samen te stellen (nadat er al weer 10.000 nieuwsgierigen op de plane zijn gestapt!)
Op reis naar Indonesië, J. Dominicus *f* 17,90
Voor de Indischgast misschien geen nieuws, maar toch wel de moeite waard om alle wetenswaardigheden op een rijtje te zetten! Koop deze gids, voor anderen misschien! Verwerp de fouten en behoud het goede!

Pranayama,
de dynamiek der ademhaling *f* 25,—

Leef verstandig,
gids voor gezond leven *f* 14,90

DE NIEUWE ENKHUIZER ALMANAK IS WEER UIT !
Met alle mooie, slechte dagen, alle wenken, raadgevingen, kermissen, markten, feestdagen, ja alles wat bij dit leven in Holland hoort. Graag of niet. *f* 2,20
en porto 80 ct.

Julius Staupe's
"LIED VAN DE RIJST"
2 reproductie's van zijn bekende schilderijen 83 x 38 cm oningelijst *f* **30,— inclusief porto.**

Het bomenboek *f* 79,50
Vogels v.d. wereld (1000 ll.) *f* 72,50
Wilde bloemen v.d. wereld *f* 62,50
Indonesia (Rentmeester-Haasse) *f* 49,50
Groot Kruiden Gezondheidsboek *f* 39,50
Tuinboek voor de Tropen *f* 40,—

TOKO TONG-TONG

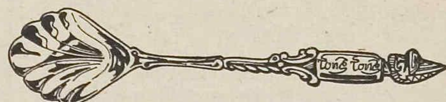
Wij hebben weer Akar Wangi !
Per bosje *f* 1,25
Waaier *f* 3,50

Zuivere Indiasche zijde per mtr. *f* 27,50
Prachtige, warme kleuren. Voor een avondtuniek of blouse. 120 cm. breed.
Fleurige batik-kains *f* 30,—
Kondé's (haarwrongen) van echt haar *f* 27,50
Tusuk kondé (haarspelden) v.a. *f* 3,50
Met goud-filigrain *f* 9,50
Kripik gendar (rijstkripiek)
per ½ pond *f* 3,—
(bestellingen uitsluitend per 3 pakken incl. porto *f* 11,50
anders erg onvoordelig in prijs!)
Alle Vamu kroepoek (kedelee, vis, oedang, mixed) per pak *f* **1,95**
Gula djawa per pond *f* 3,—

Satroe asem
Per half pond *f* 2,75
per ons *f* 1,25
Sawangans (duivefluitjes)
eentonig *f* 1,50
tweetonig *f* 2,—
drietonig *f* 2,50

Japara's briefopeners *f* 6,50
Bladwijzers van koelit *f* 2,50
Tong-Tong bladwijzers *f* 3,—
Akar bahar armbanden
f 7,50, *f* 10,—, *f* 12,50
Kestkaarten van padi *f* 1,50, *f* 1,75
Padi-schilderijen *f* 8,50 en *f* 10,—

Lekker hoeft niet altijd duur te zijn. Maar soms m o e t iets wel duur worden, willen we het lekker maken. Dat is het geval met Vamu's
Ketjap istimewa! *f* **7,50**
per ½ liter fles
waarvoor uitsluitend echte goela djawa werd gebruikt. Voor garnering bij de rijsttafel!
Babi Panggang sauce *f* **4,—**
Werkelijk lekker. Zomaar bij de loempia of krokant gegrilde kip of karbonade.

Tong-Tong Suikerschep, zwaar verzilverd sierlijk model. Uw premie voor het aanbrengen van een nieuw abonné. Maar wilt U die persé gewoon kopen, dan kan dat ook *f* 4,50 (80 ct. porto)

Minimum *f* 6,— van 1 tot 3 regels; per regel meer, *f* 2,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer *f* 2,— meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 3,— meer.

Bij brieven onder advertentienummer:
DIT NUMMER OP DE ENVELOPPE IN DE LINKERBOVENHOEK ZETTEN.

PARAGNOST (Helderziende). Privé cons. na tel. afspr. 9-13 u. tel. 65 13 94. Elke Dond. midd. PSYCHOMETRISCHE SÉANCE (Beh. v. voorw.)

Voor al Uw feesten/reünie's "Dansgroep Warnasari" o.l.v. Mw. J. Nunumete, Nolensstr. 17[II], Amsterdam-W. Tel. 020 - 13 72 60.

Overname gevr. kabaai v. Jongedame 18 jr. normaal postuur. J. Godschalk, Hoogstr. 16, Bergen op Zoom. Tel. 01640 - 3 52 71.

Wed. ± 60 j., vit. vraagt aansl. bij groep(je) of persoon(en) die in Febr./Mrt. '75 v. enkele weken/mnd. n. Indonesië gaan. Tel. 02507 - 5073.

Te koop: balen Am. rijst, hele korrel, 100 lbs (46 kilo) franco huis (Den Haag en omg.) *f* 84,— Tel. 070 - 98 95 41 alleen 's avonds tussen 7-9 u.

Réunie NERKAI afd. Buitenzorg. Inl. A. H. Wicherts Baarn, Anth. v. Dijcklaan 54. Tel. 02154 - 2331.

plaats een Ting Ting
altijd raak!

KWALITEIT EN LAGERE PRIJS ZEGEVIEREN ALTIJD ! ! !

Onze ketjap "HET ZWARTE VEULEN" is en blijft Uw terechte keuze.

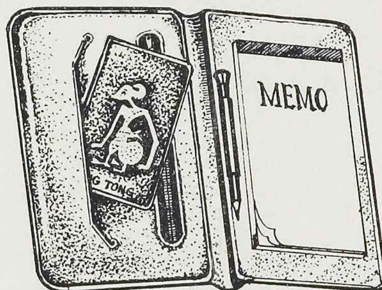
Kwaliteit: er bestaat geen betere.

Prijs: 20% lager dan elk ander import merk.
Verkrijgbaar in manis, sedeng en asin, 330 cc en 660 cc.

Importeur: **AMBOINA B.V.**
(voor alle rijsttafelartikelen)
Johan van Oldenbarneveltlaan 110
ZEIST. Tel.: 03404 - 17649 en 20070

Levering: via de detailhandel.

MEMO-PORTEFEUILLE

Deze leuke portefeuille met potloodje, memoblocje adresboekje en een bergvakje krijgt U als U abonnee wordt van Tong-Tong GRATIS. Maar U kunt 'm ook kopen voor *f* 5,— met een extra notitieblocje erbij.

Het is nooit te vroeg om KERSTCADEAUTJES te kopen !

Onder de 10 gulden:

Handwerk uit Indonesië:

opengewerkte zakdoekjes Sumatra, haarknijpers en haarspelden van hoorn en schilpad, bladwijzers van koelit, hoornen briefopeners, Japara briefopeners, Wajang lepeltjes, Kenarie-ringen-armbandjes, kettingen.

Akar bahar ringen en armbanden, etc. etc.

TOKO TONG-TONG

Wilt U een waardevol, blijvend cadeau? **Gaat U dan naar:**

Juwelier Tan **Diamantair**

Fahrenheitstraat 608, Den Haag. Telefoon 070 - 65 76 65

Eigen Import, daarom goedkoop

In 22 karaats goud:

Armbanden: verscheidene motieven o.a. belah rotan, rotan sekeret, touw-motief, slang-motief, sirikits.

Kettingen:
Ringen: zeer ruime keuze.
Hangers:

Losse stenen:

Sterrobijnen, stersaffier, smaragd, tijgeroog, lapis lazuli, topaas, opaal, bloedkoralen, turkoois, One Line Black star, amethist (ketjoeboeng) agaten, jade.

Onze specialiteit is BRILJANT

Gevat in ringen, hangers (leontines), broches, etc. Eenvoudig-chique, maar ook zeer exotische zettingen.

Voor elke beurs is er een prachtig sieraad te vinden. Schitterende ideeën voor de Geschenkenmaand.

Voor weder-verkopers bij grote afname, speciale prijzen.

MAANDAGS GESLOTEN
ZATERDAG TOT 17 UUR

VOOR INDISCHE
GOUDEN SIERADEN

naar:

HET·GOUDEN·MOLENTJE

G. MERKLE
JUWELIER

22 Kt en 24 kt gouden
Schakel-armbanden
Briljant slangen-armbanden
Slang-armbanden
Krintjing-armbanden
Briljant armbanden
Colliers van 7 - 100 gram
Briljant ringen
Briljant hangers
Briljant oorknopjes
Kabaja speldjes
Haarspelden
Trouwringen

Alles direct uit voorraad leverbaar.
Grootste sortering in Nederland.

SPUI 167a - DEN HAAG
TELEFOON 070-60 48 85

VAMU NEDERLAND

Wateringen — Telefoon 01742 - 32 80 — Gele Meerbloem 13

RIJSTTAFELARTIKELEN ZONDER INMAAK
CHEMICALIËN,
DUS ZUIVER VAN SMAAK EN GEZOND.

IN KOELKAST BEWAREN.

J. M. VAN EXEL's

Schoenhandel

alleen Reinkenstraat 29
Den Haag - Tel. 33 21 17

Specialist in exclusieve dames-schoenen met hoge of lage hak — in de **allerkleinste** maten.
vanaf **maat 32**

NIEUWE VOORRAAD LAARZEN

Abonnee worden van Tong-Tong

Wie NU abonne wordt voor 1975 krijgt

- alle nummers tot 15 Januari gratis
- betaalt *f* 39,—, ook al wordt de prijs volgend jaar hoger.
- krijgt een leuke premie

Aanbreng(st)er ontvangt onze mooie Tong-Tong suikerschep !

J. G. YSSEL DE SCHEPPER

Alg. Assurantiebedrijf „Argo"

ALLE VERZEKERINGEN

Kantoor en woonhuis Corn. de Wittlaan 83, Den Haag, Telef. 55 71 72

Met **NECTAR** - essence :

Zilveren Medaille Den Haag 1883
Luik 1902
Gouden Medaille Den Haag 1913

maakt U voordelig Uw ROZENSTROOP, sorbets, gebak en zeer fijne likeuren ! !
Nu ook Nectar kleurstoffen ! !

Vraag gratis receptenboekje bij Uw Toko, drogist of **Pharm. fabriek "Phytol" - Afd. Nectar essence**
Wagenstraat 129 — Den Haag.

---

jan rijpstra's woonwarenhuis

de Constant Rebecquestraat 3 - 49 - Den Haag - Telefoon 070 - 46 20 00 *

voor uw gehele interieur

Grote keuze — Lage Prijzen

Bankstellen - Eethoeken - Wandmeubelen - Salonkasten - Gordijnstoffen - Vitrages - Kamerbreedtapijt (GRATIS gelegd). Alles voor Uw slaapkamer.

Elektr. en Huish. Apparaten - Gashaarden - Bijverwarming - Kookapparatuur - Wasautomaten - Drogers Koelkasten - Diepvriezers - Radio - T.V. - Stereo HI-FI - Rijwielen.

Dames- Heren- en Kinderkleding.

Bij **KONTANTE** betaling krijgt U **KORTING ! !**

3 maanden Rentevrij. Ook financiering mogelijk.